

οι νέοι εθνικισμοί στην Ευρώπη-Φρούριο

οι εθνικές αφηγήσεις στην εποχή της κρίσης

θερσίτης -χώρος ραδιουργίας & ανατροπής
νέστορος & ευαγγελιστρίας ΙΛΙΟΝ
www.thersitis.espiv.net

ιούνιος 2014

Θα αναρωτηθεί κανείς τα τελευταία χρόνια (σχεδόν με το ξέσπασμα της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης) πού να πήγε εκείνη η έννοια της «παγκοσμιοποίησης», χαμένη πλέον από τα πρωτοσέλιδα και τις αναλύσεις, εκείνοι οι ατέρμονοι θεωρητικοί φενακισμένοι αναστοχασμοί για τη σχέση εθνικού και διεθνούς, για την παραγωγή νέων ταυτοτήτων που «αποδομούν» τα εθνικά στεγανά, εκείνες οι φοβικές ρητορείες που προμήνυαν το τέλος του έθνους-κράτους με την επικράτηση μιας (σχεδόν συνωμοσιολογικής) παγκόσμιας διακυβέρνησης...Ήταν η εποχή που φάνταζε στα μάτια των ηγεμόνων ως χρυσή, όπου η κεφαλαιακή συσσώρευση φαινόταν απρόσκοπτη (άσχετα αν είχαν αρχίσει να φαίνονται τα σκοτεινά προμηνύματα στον ορίζοντα), όπου η εξαγωγή δημοκρατίας και οι αστυνομοστρατιωτικοί πόλεμοι στην ταραγμένη (και πετρελαιοφόρα) ασιατική περιφέρεια έδιναν τον τόνο των δογμάτων ασφαλείας και στο εσωτερικό των δυτικών μητροπόλεων...όλα αυτά διανθισμένα με ακροβατισμούς για τον ετοιμοθάνατο εθνοκρατισμό, που έπρεπε να φαντάζει αναχρονιστικός. Κι όμως, ήταν μια εποχή που παρόλο που ορκιζόταν πίστη στην παγκοσμιοποίηση, φρόντιζε να πουλάει όσο περισσότερα πλαστικά εθνικά σημαιάκια μπορούσε. Το «πλανητικό χωριό» ξερνούσε διαρκώς σύνορα, απομιμήσεις Patriot Act, ετερότητες, εθνικές ταυτότητες, νέα ιδεολογικά μοντέλα για το εθνικό «Εμείς» και για το απειλητικό «Άλλο» (που εμφανιζόταν πλέον κυρίαρχα με την μορφή του μετανάστη, του μουσουλμάνου, του διαφορετικού, του κοινωνικού περιθωρίου ή και την αναγέννηση της έννοιας του εσωτερικού εχθρού). Αυτό που αποδείχτηκε τελικά ήταν το ότι η μόνη παγκοσμιοποίηση που γκρέμισε σύνορα και «ομογενοποίησε» πληθυσμούς σε πλανητική κλίμακα, ήταν αυτή των αναπαραστάσεων φόβου και των δογμάτων ασφαλείας...

Οι θεωρήσεις για το τέλος το έθνους-κράτους εκκινούν από μια στρεβλή αναγωγή που αντιλαμβάνεται την αλλαγή του ρόλου του κράτους μέσα στο διεθνοποιημένο καπιταλιστικό πεδίο, από έναν αυτόνομο ρυθμιστή των καπιταλιστικών ροών μέσα σε μια «σταθερή» διεθνή πραγματικότητα, σε ένα «υποβαθμισμένο» επιτελικό οργανωτή της κοινωνικής ζωής μέσα σε συνθήκες «διακινδύνευσης», μέσα σε συνθήκες μόνιμης έκτακτης ανάγκης. Η «απώλεια» (ή ιδιωτικοποίηση) παραδοσιακών χώρων του αστικού κράτους μέσα στο πλαίσιο του νεοφιλελευθερισμού (που αφορούν κυρίως την κοινωνική αναπαραγωγή) ερμηνεύεται από πολλούς ως μια εξασθένηση της κρατικής δύναμης. Πρόκειται για έναν νεοφιλελεύθερο μύθο που σέρνεται από τις ακαδημαϊκές εστίες ως (εκλαϊκευμένος αυτή τη φορά) τα τηλεοπτικά πάνελ και τον δημόσιο πολιτικό λόγο. Αυτό που αντίθετα συμβαίνει είναι πως η νεοφιλελεύθερη καπιταλιστική αναδιάρθρωση απαίτησε ένα ισχυρό κράτος, επαγγελματία στρατιωτικό και αστυνόμο με έναν υβριδικό φιλελευθερισμό που να ανταποκρίνεται στην «έκτακτη ανάγκη». Οι αλλαγές που συντελέστηκαν στο ρόλο του κράτους τα τελευταία (προ κρίσης) χρόνια στο επίπεδο των αναφορών, των διακηρύξεων και των κατευθύνσεών του, δεν οδηγούσε σε μια αποδόμηση αλλά σε έναν (απαραίτητο) εμπλουτισμό της εθνοκρατικής υπόστασης.

Κάτι όμως φαίνεται να αλλάζει και ίσως όχι μόνο στο πεδίο της ιδεολογικής ηγεμόνευσης των κοινωνιών, αναφορικά με την έννοια του έθνους, της πατρίδας και του νέου εθνικισμού. Η στρατηγική των τελευταίων χρόνων (και πολύ περισσότερο μέσα στα χρόνια της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης) της επένδυσης σε νέο-ολοκληρωτικούς λόγους, η διαμόρφωση θεσμικών «καταστάσεων εξαίρεσης», η παραγωγή ολοένα και ισχυρότερου «εθνικού λόγου» και η πριμοδότηση φασιστικών-εθνικιστικών κομμάτων και πρακτικών αποτελεί τον βασικό κορμό μιας νέας εθνοκρατικής αφήγησης-συγκρότησης. Το «φάντασμα» του εθνικισμού πλέον δεν μυστικοποιείται, δεν αφορά απλά 'λούμπεν' πολιτικούς χώρους, δεν κρύβεται πίσω από στερεοτυπικές αναπαραστάσεις οπισθοδρόμησης: ο εθνικισμός (που εξάλλου ποτέ δεν είχε ούτε στιγμή σταματήσει να είναι παρόντας και να οργανώνει δομικά τις κοινωνίες) απενοχοποιείται, έρχεται στο προσκήνιο για να τεθεί σε «δημόσια διαβούλευση», ντύνεται επίσημα ως μια κατεξοχήν συστημική εναλλακτική... Στα της ευρωπαϊκής γειτονιάς μας, τόσο η αύξηση των «ευρωσκεπτικιστικών» τάσεων, όσο και το υπόδειγμα της πολεμικής κρίσης στην Ουκρανία αποτελούν κάποια σημάδια. Ο εναγκαλισμός πλέον ισχυρών οικονομικών μπλοκ (και όχι απλά των παραδοσιακών συντηρητικών μεσαίων τάξεων) με τέτοιου είδους πολιτικές εκφράσεις είναι επίσης ένα δυναμικό σημάδι. Βρισκόμαστε σε μια εποχή συνολικής κρίσης που προμηνύει μεταβάσεις και όχι επιστροφές σε παρελθοντικές σταθερές (ουδέποτε εξάλλου υπήρξε τέτοιου είδους ιστορική κίνηση) οι οποίες και απαιτούν την αναπροσαρμογή των σχέσεων εξουσίας στις απαιτήσεις του νέου υποδείγματος και την εμπέδωση νέων μορφών κρατικής συγκεφαλαίωσης της αστικής εξουσίας και πιθανά να οριοθετήσουν μια ιστορικά νέα μορφή καπιταλιστικού εθνικού κράτους. Για να μιλήσουμε όμως για το πως σε ιδεολογικό και θεσμικό επίπεδο οργανώνονται οι νέοι εθνικισμοί θα πρέπει να αναφερθούμε (συνοπτικά) τόσο στην δομική-ιστορική βάση του έθνους-κράτους, όσο και για την ίδια την ιστορική συγκυρία.

ισολογισμοί, εθνικές σημαίες και παγκοσμιοποίηση...

Καταρχήν θα πρέπει να απεγκλωβιστούμε από το κυρίαρχο (και οικονομίστικο) σχήμα που αποτυπώνει ένα σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στο «εθνικό και το διεθνές» ως ανταγωνιστικές πολιτικές και οικονομικές κατηγορίες, διαχωρισμός ο οποίος μεγεθύνθηκε με την προέλαση της παγκοσμιοποίησης της αγοράς. Μια τέτοια ανάλυση έχει ως νομοτελειακή συνέπεια την αναγνώριση των εθνών κρατών ως τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο από «εύθραυστες ιστορικές στιγμές» που αναπνέουν, ετεροκαθορίζονται, παρασιτούν ή πεθαίνουν στο εσωτερικό μιας ευρύτερης και αυτόνομης δυναμικής της καπιταλιστικής συσσώρευσης. Αν θέλουμε να μιλήσουμε για κράτος και κεφάλαιο αλλά και για έθνος-κράτος και διεθνοποίηση (κεφαλαίων και θεσμών) θα πρέπει να αποσαφηνίσουμε μερικές βασικές θέσεις και αναλυτικά εργαλεία:

Το κράτος ως υπερθεσμός οργανώνει την κοινωνία με βάση τα μακροπρόθεσμα καπιταλιστικά συμφέροντα. Υλοποιεί δηλαδή την θεμελιώδη λειτουργία του, την διατήρηση της συνοχής ενός συστήματος ταξικής κυριαρχίας, με το να αναπαριστά και να εγκαθιδρύει τα κεφαλαιοκρατικά συμφέροντα ως γενικά κοινωνικά συμφέροντα. Το έθνος είναι προϊόν (και η σύγχρονη μορφή) του κράτους. Εκφράζει την ιδεολογική και θεσμική συνοχή μιας πολιτικής επικράτειας.

Σε πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο το κράτος νομιμοποιεί την άσκηση εξουσίας ως «εθνική ανεξαρτησία». Το έθνος συμπυκνώνει, στο πλαίσιο αυτό, όψεις της ιδεολογικής διάστασης της καπιταλιστικής εξουσίας, δηλαδή τα υλικά αποτελέσματα όλων όσοι εντάσσονται στη δικαιοδοσία ενός κράτους. Το έθνος είναι αδιαχώριστο από τους θεσμούς-μηχανισμούς που επιβάλλουν και επιβεβαιώνουν την ύπαρξη του, όπως πχ η γενική ψήφος, στρατός, εκπαιδευτικό σύστημα κτλ. Έτσι το έθνος «αναβαπτίζει» τα ταξικά συμφέροντα του κεφαλαίου, ως εθνικά συμφέροντα. Ένας καπιταλιστικός κοινωνικός σχηματισμός είναι λοιπόν εθνικός με τη διπλή έννοια του όρου: η συνοχή του έχει ως κύρια όψη το στοιχείο της εθνικής ενότητας. Το κεφάλαιο συγκροτείται ως εθνικό-κοινωνικό κεφάλαιο, τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά του διατυπώνονται και διασφαλίζονται ως εθνικά. Η ομογενοποίηση αυτή εξαλείφει τα όρια ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες, δηλαδή συσκοτίζει την ταξική εξουσία και εκμετάλλευση.

Άρα λοιπόν η εθνοκρατική συγκρότηση αποτελεί δομικό στοιχείο της καπιταλιστικής διαδικασίας και όχι μια τυχαία ιστορικά μορφή της. Όπως επίσης η διεθνοποίηση κεφαλαίων και θεσμών δεν αποτελούν απειλή αλλά αντίθετα η τοποθέτηση και η πρόσδεση εθνών-κρατών σε διεθνοποιημένους θεσμούς, μηχανισμούς, αγορές, (πχ Ευρωπαϊκή Ένωση) συνιστούν τον προνομιακό χώρο μεγέθυνσης των εθνικών τους συμφερόντων. Το κάθε κράτος, οριοθετώντας την στρατηγική του στη διεθνή αρένα δηλαδή μέσα σε ένα ρευστό πεδίο συσχετισμών και ανταγωνισμών, συμβάλλει στην αναπαραγωγή του καπιταλισμού συνολικά. Δηλαδή επιδιώκοντας το εθνικό συμφέρον, αναπαράγει τον καπιταλισμό ως σταθερή σχέση εξουσίας. Και μέσα στο διεθνοποιημένο καπιταλιστικό περιβάλλον, δεν ανταγωνίζονται απλά ιδιωτικά κεφάλαια, αλλά ολόκληροι εθνικοί κοινωνικοί σχηματισμοί: η διεθνοποίηση του κεφαλαίου έχει ως προϋπόθεση τον διεθνή ανταγωνισμό των εθνικών κεφαλαίων. Ο σχηματισμός της παγκόσμιας αγοράς που προκύπτει σε συνάρτηση με τον διεθνή ανταγωνισμό κάνει προφανές ότι το «διεθνές καπιταλιστικό σύστημα» (παρότι δεν αποτελεί μια ενιαία οικονομική δομή) εντούτοις δεν παριστά το απλό άθροισμα κάποιων εθνοκρατικών σχηματισμών. Είναι ένα αποτέλεσμα πολύ πιο σύνθετο, μια αλυσίδα διεθνών σχέσεων που προκύπτουν από τη διαπλοκή διαφορετικών καπιταλιστικών κοινωνικών σχηματισμών. Κατά αυτή την έννοια η λεγόμενη παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου, η παγκόσμια αγορά, δεν είναι ένα απλό παζάρι, ένας απλός τόπος ανταλλαγών, ένα χρηματιστήριο εμπορευματικών αξιών, αλλά πολύ περισσότερο συνιστά το κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού και ταυτόχρονα μια ανεπίστρεπτη δυνατότητα για κάθε εθνοκρατική δομή.

Δεν είναι τυχαίο λοιπόν που με το ξέσπασμα της κρίσης, άρχισαν να εμφανίζονται «αντιθετικοί» πόλοι, φάνηκε να αναπαράγεται με οξύτητα ένας βαθύς ανταγωνισμός κυρίαρχων μπλοκ εξουσίας στο εσωτερικό κάθε εθνοκρατικής δομής (ακόμα και αυτών που θεωρητικά δεν πλήττονταν άμεσα ή με σφοδρότητα από την οικονομική κρίση όπως πχ η Γερμανία), που τίθονταν «σχισματικά» το ένα απέναντι στο άλλο, αναφορικά με την αναγκαιότητα αναθεώρησης του εθνικού πολιτικού-πολιτισμικού-οικονομικού πλαισίου. Η μάχη «διεθνιστών» και «πατριωτών» δόθηκε μόνο δια τηλεοπτικών οθονών, γιατί στην πραγματικότητα ουδέποτε υπήρξαν δύο αντιτιθέμενοι πόλοι αλλά ένα αλληλοτροφοδοτούμενο σύστημα εθνικών και νεοολοκληρωτικών λόγων και δράσεων. Οι ενέσεις εθνικισμού στον πληθυσμό ήταν περισσότερο απαραίτητες από ποτέ, αλλά ταυτόχρονα έπρεπε να καταστεί σαφές ότι δεν υπάρχουν απλές «εθνικές λύσεις» σε «υπερεθνικά προβλήματα».

κρίση και νέοι εθνικοί λόγοι

Η κρίση δεν συνιστά (και ούτε ποτέ συνιστούσε) την απαρχή της καταστροφής για το σύστημα, την οικονομία κτλ., αλλά την ολόπλευρη (και σπασμωδική ενίοτε) ανάδυση των δομικών αντιφάσεων του αστικού οικοδομήματος. Και αυτό που συμβαίνει τα χρόνια μετά το 2008, είναι η επιβεβαίωση αυτής της ανάδυσης. Η κρίση δεν συνέτριψε μόνο τα ποσοστά «ρυθμών ανάπτυξης». Εμφανίστηκε ταυτόχρονα ως συνολική κρίση νομιμοποίησης του υπάρχοντος, ως κρίση «κενού νοήματος» για την μονοκρατορία του νεοφιλελεύθερου υποδείγματος.

Με πυξίδα την «επανάκαμψη σε θετικούς ρυθμούς συσσώρευσης» οργανώνεται η πιο βάρβαρη επίθεση το κοινωνικό σώμα: από την γενικευμένη ανεργία, στην κάθετη πτώση μισθών, στην μετατροπή ακόμα και των στοιχειωδών υποδομών πρόνοιας σε μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου και περίφραξης κτλ. Δεν είναι μόνο οι τελευταίοι τροχοί της άμαξας που θα σηκώσουν το βάρος αυτό. Ακόμα και παραδοσιακά κοινωνικά κομμάτια που αποτελούσαν τους πυλώνες των συστημικών συμμαχιών (μικροαστική και μεσαία τάξη), προλεταριοποιούνται, αφήνοντας ένα «δυσαναπλήρωτο» κενό στο πως «κοινωνικοποιείται» πλέον η καπιταλιστική βαρβαρότητα: τα προνόμια του νεοφιλελεύθερου παράδεισου δεν μοιράζονται πλέον αφειδώς σε τυφλωμένους από την αστική ευμάρεια υπηκόους. Αυτήν την ευμάρεια (φτιαγμένη κατά κύριο λόγο από την ορατή ή και αόρατη ταπείνωση και εξανδραποδισμό διάφορων «τριτοκοσμικών» εντός και εκτός συνόρων) που διαμόρφωνε τους όρους της κοινωνικής ειρήνης, έθετε σε κίνηση κανονικότητες και τις ανάλογες κοινωνικές συμπεριφορές, εξαγόραζε την θνητότητα με την υπόσχεση της «αιώνιας» παρουσίας στους καταναλωτικούς παραδείσους.

Στο βαθμό λοιπόν που τα κοινωνικά συμβόλαια έσπαγαν μονομερώς και με βιαιότητα, έπρεπε να υποκατασταθεί η συγκολλητική ουσία των κοινωνιών. Και αυτό συνέβη με την εξάπλωση μιας γενικευμένης συνθήκης Φόβου και διαρκούς συναγερμού: μια κατάσταση, ένα καθεστώς έκτακτης ανάγκης. Η μετάβαση στο νέο πλαίσιο αυτής της συνθήκης δεν ήρθε ως ρηξικέλευθη καινοτομία. Πρόκειται για μια ποιοτική μετεξέλιξη του λεγόμενου «ποινικού κράτους» (που θεμελιώθηκε ως νεοφιλελεύθερο αγγλοσαξονικό μοντέλο από τη δεκαετία του '80 και που μετά το 2001-επίθεση στους δίδυμους πύργους- ονομάστηκε «κράτος ασφάλειας»). Σε αυτήν την κατάσταση διαχωρισμού, παραγωγής νέων κανονικοτήτων, συντηρητισμού, νέων κοινωνικών αυτοματισμών που συνδιαλέγονται με έναν ιδιότυπο δαρβινισμό (για τους φτωχούς, τους μετανάστες, τους «ασθενείς» κτλ), έρχεται ως συμπλήρωμα και δομικό κομμάτι των νεοολοκληρωτικών λόγων, ο «νεόκοπος» και «κρισιακός» εθνικισμός. Ο Φόβος, ως κοινωνική συνθήκη και ως διαρκής αναπαράσταση του παρόντος μπορεί να είναι παραλυτικός των κοινωνικών αντανακλαστικών, αλλά δεν επαρκεί. Δεν παράγει παρά μόνο προσωρινά αποτελέσματα και στην ουσία συνεισφέρει στην ρευστότητα της εποχής, στην αδυναμία «πρόβλεψης του κινδύνου». Εδώ λοιπόν, η «επιστροφή» σε εθνικούς λόγους, η «επιστροφή» σε «περισσότερο» έθνος-κράτος παίζει τον ρόλο του σταθερού σημείου όπου θα παραχθεί κοινωνική συνοχή. Αυτή η εθνική συνοχή, όχι μόνο θα δημιουργήσει εκείνο το πεδίο υποδοχής και αποδοχής της τρέχουσας καπιταλιστικής επίθεσης αλλά και εκείνους τους όρους όπου τα εθνικά συμφέροντα θα τοποθετηθούν με καλύτερους όρους στον διεθνή ανταγωνισμό. Η εσωτερική ευρυθμία και η γαλήνη κάθε εθνικού κοινωνικού σχηματισμού, είναι κομμάτι της δύναμής του στο πεδίο του διεθνούς ανταγωνισμού.

Αν τα πάντα συγκροτούνται μέσα στο κρισιακό πεδίο ως γεγονότα κινδύνου, αν η εποχή οργανώνεται γύρω από την διακινδύνευση (πχ από τον χρηματοπιστωτικό τομέα που διαβάζει το οικονομικό και κοινωνικό πεδίο μέσα από την οπτική του κινδύνου, τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις, τους «ανεπιθύμητους» πληθυσμούς, ακόμα και τα φυσικά φαινόμενα), τότε το καπιταλιστικό εθνικό κράτος δεν μπορεί να μην αποκτήσει και αυτό ένα «προφίλ κινδύνου», το οποίο θα συμπυκνώνει την ικανότητά του να οργανώνει και να επιβάλλει την νεοφιλελεύθερη ηγεμονία, προλαμβάνοντας κοινωνικούς και ταξικούς κινδύνους, κοινωνικά και ταξικά «ατυχήματα». Και η πιο πρόσφορη μορφή δεν είναι άλλη από την εμπλουτισμένη μορφή του, που μπορεί ταυτόχρονα να εξυπηρετεί τις «σύγχρονες ανάγκες» αλλά και να είναι παραδοσιακή, κλειστή, επιθετική στο Άλλο. Γι' αυτό λοιπόν δεν πρέπει να προσλαμβάνεται ως «παράδοξο» ο εναγκαλισμός πχ. του ελληνικού κράτους με τον λούμπεν εθνικισμό της χρυσής αυγής, δεν είναι παράδοξη η ανάδυση των «ευρωσκεπτικιστών» ακροδεξιών στις πρόσφατες ευρωεκλογές, δεν είναι «παράδοξη» η συμμαχία των δυτικών δημοκρατιών με τους ναζί στην ουκρανική κρίση. Η «νεόκοπη» πατριδοπληξία όμως δεν αφορά μόνο την πριμοδότηση «ακραίων φωνών» (οι οποίες παίζουν ως λούμπεν εθνικιστές το ρόλο του «λαγού», το ρόλο της συγκάλυψης του ρέοντα και επίσημου εθνικισμού).Οι παραγόμενοι εθνικοί λόγοι, πέρα από το να εντάσσονται μέσα σε ένα ευρύτερο αντιεξεγερτικό σχέδιο, παίζουν το ρόλο μιας αυτοκάθαρσης του αποτυχημένου νεοφιλελεύθερου υποδείγματος, ξαναγεμίζουν το «κενό νοήματος» που άφησαν πίσω τους οι πολιτικές των τελευταίων 20 χρόνων: η κρίση γέμισε αμφιβολίες στους υπηκόους, ράγισε κυρίαρχα στεγανά, άρχισαν να αναγεννιούνται μορφές κοινωνικών και ταξικών

δυναμικών που επανέφεραν το ζήτημα της ζωής στο πραγματικό πεδίο της κοινωνικής και ταξικής εκμετάλλευσης και καταπίεσης. Έπρεπε να αναπαραχθεί λοιπόν και να υπερσυσσωρευτεί κοινωνικά (για λόγους όχι μόνο ιδεολογικής ηγεμόνευσης) το πλαίσιο όπου θα συσκότιζε και θα απέκοβε τις όποιες -ακόμα και εμβρυακές- διαδικασίες κοινωνικής χειραφέτησης. Ταυτόχρονα αναδομούνται οι κοινωνίες με νέες εθνικές αφηγήσεις (ακόμα και αν αυτές όπως στην Ελλάδα για παράδειγμα, έφταναν στο σημείο να αγκαλιάσουν τον κανιβαλισμό των ναζί).Ούτε αυτό είναι παράδοξο: η βία –στο λόγο και στο δρόμο- του λούμπεν εθνικισμού ακόμα και όταν έδειχνε πως αμφισβητούσε την αυθεντία του Νόμου και των Εθνικών συμφερόντων, στην ουσία δεν έκανε τίποτα άλλο από το εμπλουτίζει την νέα εθνική αφήγηση με το να κάνει τετριμμένη την γαλανόλευκη κανονικότητα. Η «επιστροφή» στο έθνος-κράτος, η τόνωση των εθνικών λόγων, δεν αποσκοπούν στην κατάλυση του διεθνοποιημένου (οικονομικά και θεσμικά) περιβάλλοντος του καπιταλισμού. Δεν ακυρώνουν την νεοφιλελεύθερη ηγεμονία, θέλοντας να εγκαθιδρύσουν εκ νέου «σύνορα στην οικονομία» ή λογικές κρατικού παρεμβατισμού-προστατευτισμού σε αυτήν. Οι «σπαρασσόμενοι» πυλώνες της κάθε εθνικής οικονομίας, χρειάζονται μια υπάκοη και παραγωγική κοινωνική βάση και έναν προνομιακό εθνικό επενδυτικό χώρο –που θα επιφέρουν οι εθνικώς σκεπτόμενες φορολογικές ελαφρύνσεις- για να εφορμήσουν και πάλι στην ανεμπόδιστη κερδοφορία.

Στην ουσία, οι διεργασίες αυτές (της επιστροφής σε «κλειστά» εθνοκρατικά σχήματα) στοχεύουν αποκλειστικά στον εσωτερικό «προστατευτισμό» της κοινωνικής ειρήνης, στην ιδεολογική ηγεμονία έναντι των «επικίνδυνων ερωτημάτων» των επικίνδυνων τάξεων. Η ταύτιση επίσης της όποιας δυνατότητας επιδοματικής πολιτικής κοινωνικών παροχών και «άρση αδικιών» με τους ανοδικούς οικονομικούς δείκτες των ντόπιων αφεντικών συνεισφέρει προς την επίτευξη μιας διαταξικής εθνικής προσπάθειας. Παράλληλα, υπάρχει μια παρελκυστική κυρίαρχη προπαγάνδα προς λαϊκή τέρψη: η καταγγελία για τα αδηφάγα golden boys, για το αδίστακτο παρασιτικό χρηματοπιστωτικό σύστημα, για τον καπιταλισμό του τζόγου, που καταστρέφει τις «υγιείς» παραδοσιακές παραγωγικές δυνάμεις τόπου, αποτυπώνει με σαφήνεια μια αναγκαιότητα επιστροφής σε μια «εθνική συνεννόηση με διεθνή προσανατολισμό».

Στον ευρωπαϊκό χώρο της ΕΕ, ακόμα και όταν υπάρχει διερώτηση για την «αναγκαιότητα του ευρώ», ακόμα και όταν γίνονται «λαϊκό κτήμα» ρητορείες περί της «κυβέρνησης απάτριδων τεχνοκρατών», ότι «η πρωτεύουσά μας δεν είναι οι Βρυξέλλες» (όπως έλεγε η προεκλογική καμπάνια του εθνικού μετώπου στη Γαλλία) ή ακόμα και όταν ο αντιμερκελισμός γίνεται κοινός ευρωπαϊκός κώδικας –που προσωποποιεί όλα τα δεινά της ΕΕ-, σε καμιά περίπτωση δεν αμφισβητείται η αναγκαιότητα ύπαρξης του διεθνοποιημένου πλαισίου. Είναι ένας διαρκής εθνικός συναγερμός, μια γενικευμένη κατάσταση επιστράτευσης, που δεν έχει (και δεν δείχνει να έχει, μέχρι να αποδειχτεί και αυτή η μέθοδος αδιέξοδη και αντιλειτουργική) χαρακώματα, αίμα και βομβαρδισμούς, αλλά εθνικές μάχες στο πεδίο του διεθνούς ανταγωνισμού, στο πεδίο διατήρησης της «κοινωνικής συνοχής» και του εθνικού πολιτισμού. Ταυτόχρονα μια μάχη, να κρατηθούν «όρθιες» οι νεοολοκληρωτικές πρακτικές βιοπολιτικής εξουσίασης απέναντι σε όποιον λεκιάζει, προσβάλει, εμποδίζει, μάχεται το κυρίαρχο –που σημασιοδοτείται πλέον με εθνικό προσανατολισμό-.

Αν κάτι συνέχει τον κυρίαρχο εθνικό λόγο από την αριστερά ως την δεξιά, από την «κακή» και ηγεμονεύουσα Γερμανία ως την «εξαρτημένη» Ελλάδα, είναι η ταύτιση της «εξόδου από την κρίση» με το εθνικό συμφέρον, η πορεία προς μια «σύμμετρη ανάπτυξη» ως κομμάτι της «εθνικής ανεξαρτησίας», η ανταγωνιστικότητα της εθνικής οικονομίας ως πεδίο άντλησης εθνικής υπερηφάνιας, η στρεβλότητα και η υπανάπτυξη ως εξάρτηση και εθνική ήττα, η προάσπιση των εθνικών παραδόσεων και του «δικού μας τρόπου ζωής».

Μπορεί να φαντάζει ιστορικά παρελθούσα εκείνη η εικόνα όπου οι «εθνικές αστικές τάξεις» θωρακίζονταν πίσω από τους εθνικούς στρατούς τους και έστηναν χορούς θανάτου στα σύνορα, αλλά θα πρέπει να έχουμε στο νου μας πως η υπερσυσσώρευση εθνικών λόγων σηματοδοτεί και νέα πεδία όξυνσης διακρατικών και διεθνών ανταγωνισμών και εντάσεων. Ίσως να ακούγεται «μακρινό», αλλά μέσα στο πλαίσιο της κατάστασης «διαρκούς κινδύνου» οι γραμμικότητες εξαφανίζονται, άρα και οι χρονικές και ποιοτικές αποστάσεις ανάμεσα στο «λογικό» και το «αυτοκτονικό» για την ευρύτερη συστημική αναπαραγωγή. Και πιθανόν η ανάδυση κάποιων εθνοτικών εντάσεων να φαντάζει αδύναμη στο να παράξει «εθνοτική-διακρατική βία» (πχ Φλαμανδοί και Βαλόνοι στο Βέλγιο, δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της Σκωτίας κτλ), δεν θα μπορούσε όμως να ισχυριστεί κανείς το ίδιο για την «επανεμφάνιση» του ζητήματος της μειονότητας στην Θράκη –εκατέρωθεν των ελληνοτουρκικών συνόρων-.

Ούτως η άλλως, αυτό που ζούμε εδώ και αυτό που συμβαίνει γύρω μας, δεν αποζητάει τίποτα λιγότερο από τον διευρυμένο κοινωνικό κανιβαλισμό, από το να συνηθίσουμε στην βαρβαρότητα...

«κράτος ασφάλειας» και άνοδος της ακροδεξιάς

Κι ενώ το μοντέλο του κράτους πρόνοιας που αναζητούσε τη συναίνεση μέσα από παροχές και διαιτησίες είχε αρχίσει από τις αρχές της δεκαετίας του '90 να μεταστοιχειώνεται και να αποκτά όλο και πιο ολοκληρωτικές μορφές, η επίθεση στους Δίδυμους Πύργους έγινε το πρόβλημα για τη «λύση» του «κράτους ασφάλειας» και εγκαινίασε μια νέα εποχή στην παγκόσμια κατάσταση πολέμου. Και πράγματι όταν οι Αμερικανοί ηγέτες κήρυξαν τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» τόνισαν την ανάγκη αυτός ο «αντί-τρομοκρατικός» πόλεμος να επεκταθεί παντού κι άφησαν αόριστο το χρονικό του ορίζοντα. Με αυτό τον τρόπο ο καιρός πολέμου γίνεται μια ατέρμονη συνθήκη και η κατάσταση εξαίρεσης έχει γίνει μόνιμη και γενική. Με στόχο πάντα την «ασφάλεια», η αστυνομική και η στρατιωτική δράση διασταυρώνονται κάνοντας τη διαφορά ανάμεσα στο μέσα και στο έξω του έθνους-κράτους όλο και μικρότερη. Κι ενώ παραδοσιακά τα έθνη- κράτη αναγνώριζαν τους «εχθρούς» τους στο εξωτερικό, πλέον αυτοί συγχέονται όλο και περισσότερο με τις εσωτερικές «επικίνδυνες τάξεις». Στήνεται έτσι έντεχνα η ανάγκη για ένα ενιαίο χώρο ασφάλειας, μέσα στον οποίο το πειθαρχημένο και αποδοτικό κομμάτι της κοινωνίας θα οχυρωθεί. Κι αυτή η οχύρωση θα γίνει με σύνορα τόσο εσωτερικά -με περιορισμούς των επικίνδυνων τάξεων (πχ στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών), όσο και με επιπλέον θωράκιση των εξωτερικών εθνικών συνόρων. Το έθνος-κράτος-προστάτης, αναδύεται δυναμικά στο προσκήνιο. Οι νεοολοκληρωτικοί λόγοι διακινδύνευσης που θα παράξει για (την κοινωνική-οικονομική-πολιτισμική) απειλή που «απλώνεται» πλανητικά, θα πάρει ανά περιόδους διαφορετικές κατευθύνσεις και θα στοχοποιήσει διαφορετικά κοινωνικά κομμάτια: από το ισλάμ, στη μετανάστευση, στην «τρομοκρατία», στα ριζοσπαστικά κινήματα αντίστασης, στους ρομά...Η υπερπαραγωγή τέτοιων λόγων θα δώσουν ζωτικό χώρο για είσπραξη υπεραξίας από τα κόμματα της ακροδεξιάς, τα οποία όχι μόνο θα γίνουν σημαιοφόροι της κυρίαρχης προπαγάνδας, ούτε μόνο θα καθιστούν τετριμμένο κάθε τέτοιο καθεστωτικό λόγο, αλλά και θα επεκτείνουν το χώρο αναφοράς αυτών των λόγων, από την «πατρίδα» (επιστροφή σε επιθετικές μορφές εθνικισμού), την «οικογένεια» (νεοσυντηρητισμός, νέες κανονικότητες και επίθεση στον αυτοκαθορισμό του σώματος) μέχρι και την υπεράσπιση του λευκού και χριστιανικού χαρακτήρα της Ευρώπης. Μια διαδικασία που στηνόταν από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, ως αντίπαλο δέος στην κοινωνική και ταξική ριζοσπαστικότητα που έθεταν κομμάτια του εκτεταμένου τότε «κινήματος της αντιπαγκοσμιοποίησης». Με το πέρασμα στην εποχή της καπιταλιστικής κρίσης, οι ακροδεξιοί προσάρμοσαν τον λόγο τους σε ένα λαϊκίστικο (και φιλολαϊκό) μοτίβο (που μπορεί ταυτόχρονα να καταγγέλει πχ. τις «αδίστακτες πολυεθνικές» για την «έκπτωση» της μεσαίας τάξης και τους μετανάστες ως το πρόβλημα για την οικονομική τρύπα στις προνοιακές πολιτικές κτλ) για να μπορέσουν να κεφαλαιοποιήσουν την κοινωνική δυσαρέσκεια και να μαντρώσουν και πάλι στα γνωστά περί ταπείνωσης του έθνους, προδοσίας κλπ. Έτσι, αναπαράγουν και ενδυναμώνουν τους λόγους περί έθνους -κάτι που δεν θα το πετύχαιναν οι απονομιμοποιημένες κυβερνήσεις- και κάνουν τελικά τη «βρώμικη» συστημική δουλειά, ενώ αναδεικνύονται σε μαχητικούς και «αντισυστημικούς» προκαλώντας σύγχυση.

κρίση, ευρωσκεπτικισμός και ακροδεξιά

Όταν ο Δανός πρωθυπουργός Ρασμούσεν δήλωνε πριν τις ευρωεκλογές πως *«η Δανία δεν είναι και δεν πρέπει να γίνει χώρα πολυεθνική»* και η υπουργός εσωτερικών της κυβέρνησης πρότεινε τον εγκλεισμό σε απομονωμένο νησί όσων αλλοδαπών έχουν καταδικαστεί σε ποινικά αδικήματα...όταν η «αριστερή» εφημερίδα liberation με θλίψη διατυπώνει πως η περίφημη γαλλογερμανική ατμομηχανή –που έσερνε το ευρωπαϊκό όραμα- έχει πλέον ένα μηχανοδηγό... όταν το κυρίαρχο προεκλογικό σύνθημα πολλών –και όχι μόνο ακροδεξιών- κομμάτων ήταν το *«πρώτα οι γάλλοι, οι αυστριακοί, οι έλληνες κτλ»*...όταν εντέλει τα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα μετά και τις τελευταίες εκλογές γίνονται πυλώνες και ρυθμιστές των πολιτικών ζητημάτων, τότε σίγουρα κάτι «ιδιαίτερο» συμβαίνει στην ΕΕ, που ψάχνει εναγωνίως μέσα στην κρίση, μεταβατικά πολιτικά, ιδεολογικά και οικονομικά σχήματα που θα την επανονομιμοποιήσουν κοινωνικά και θα την βγάλουν από τον κύκλο της ύφεσης...

Η «επαναφορά» του έθνους-κράτους στο επίκεντρο του δημόσιου λόγου, οι «ανασφάλειες» για την αναγκαιότητα της ΕΕ ή του ευρώ, στην ουσία τους δεν αμφισβητούν ριζικά (ούτε καν στο πεδίο του δημόσιου πολιτικού τους λόγου) τις δομές και τους διακρατικούς-υπερκρατικούς μηχανισμούς θεσμικής και οικονομικής διασύνδεσης. Προσβλέπουν μάλλον σε ένα μοντέλο πολιτικής οργάνωσης που στο επίκεντρό του έχει μια «ορθολογική» μεταρρύθμιση του παλιού, ένα τέλος στην ανισορροπία που έχει προκαλέσει και προκληθεί από την «γερμανική ηγεμονία της ΕΕ». Απέναντι στην υπερσυγκέντρωση εξουσιών σε μηχανισμούς όπως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προτείνεται η αναδιανομή των κέντρων

εξουσίας στα έθνη κράτη χωρίς ωστόσο να καταργούνται οι διακρατικοί μηχανισμοί. Αυτό δηλώνει ρητά και ο -καθόλου ευρωσκεπτικιστής είναι αλήθεια- υπουργός εξωτερικών του Λουξεμβούργου, Άσελμπορν: *«Έχουμε εργαστεί πολλά χρόνια για να δημιουργήσουμε μια ευρωπαϊκή Γερμανία. Δεν πρέπει η Ευρώπη των «27» να καταλήξει μια γερμανική Ευρώπη. Η Γερμανία δεν έχει το δικαίωμα να αποφασίζει για το οικονομικό μοντέλο άλλων χωρών της Ε.Ε. Δεν θα πρέπει η Γερμανία, η Γαλλία και η Βρετανία να λένε ότι θέλουν τα χρηματοοικονομικά κέντρα να είναι σε αυτές τις τρεις χώρες και οι άλλες να σταματήσουν. Κάτι τέτοιο, είναι κατά της ενιαίας αγοράς και της ευρωπαϊκής ενότητας.»*Την ίδια στιγμή βέβαια στην Γερμανία δεν υπάρχει χώρος για ευρωσκεπτικισμό. Το εθνικό συμφέρον ταυτίζεται με το ευρωπαϊκό οικοδόμημα και την κυρίαρχη θέση της Γερμανίας. Η υπουργός Αμύνης Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, το νέο αστέρι του χριστιανοδημοκρατικού κόμματος και πιθανή διάδοχος της Μέρκελ, δεν δίσταζε να δηλώσει: *«Αν έχουμε τα μέσα, έχουμε την υποχρέωση και την ευθύνη να λαμβάνουμε μέρος στην επίλυση των μεγάλων προβλημάτων».* Ο Φόλκερ Πέτερς από το ίδρυμα διεθνών σχέσεων SWP (think tank της γερμανικής κυβέρνησης) δήλωνε πως *«η Γερμανία δεν μπορεί να υπεκφεύγει των ευθυνών που απορρέουν από την ισχύ»*. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δείχνει σημάδια κόπωσης και χρειάζεται επειγόντως να πάρει αέρα, γυρνώντας πίσω στις εθνικές της εστίες.

Η διαρκής αποτύπωση στο επίπεδο του λόγου ενός εθνοκεντρισμού δεν αφορά όμως μόνο μια αναγκαιότητα για καλύτερη εθνική τοποθέτηση πάνω στην σκακιέρα δύναμης και επιρροής στο ευρωπαϊκό πεδίο. Στην ουσία αφορά μια συγκεκριμένη αφήγηση που θέτει εκ νέου το έθνος-κράτος ως χώρο ασφάλειας (σαν τα λεγόμενα δωμάτια-καταφύγια πανικού) που μέσω αυτού θα επανεκκινήσει η πληγωμένη ανάπτυξη, αλλά και ως σημείο αφομοίωσης-εγκαθίδρυσης όλων των νεοολοκληρωτικών λόγων και πρακτικών: πχ. τα στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών ως κομμάτι όχι μιας ευρωπαϊκής λύσης του «προβλήματος», αλλά ως μια εθνική θέση «άμυνας» ενάντια σε αυτό που επιμολύνει την εθνική ομοιογένεια και αποτελεί «βόμβα» στα θεμέλια του «δικού μας τρόπου ζωής». Η όξυνση λοιπόν του εθνοκεντρικού λόγου είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της κυρίαρχης ρητορείας, είναι το σημείο δηλαδή όπου η ακροδεξιά, οι «ευρωσκεπτικιστές» και ο (νεο)φιλελεύθερος κυρίαρχος λόγος συναντιούνται: το έθνος-κράτος γίνεται αντιληπτό ως μια κοινότητα συμφερόντων, εθνικά προσδιορισμένων ατόμων τα οποία και έχουν ένα φυσικό δικαίωμα στις θέσεις εργασίας, στις κοινωνικές παροχές και εν γένει σε όλες τις δυνατότητες που παρέχονται σ' ένα εθνικό-κρατικό περιβάλλον. Ότι η συγκεκριμένη γεωγραφία έχει συγκεκριμένες «πολιτισμικές και κοινωνικές αντοχές» για το ο,τιδήποτε δεν ανήκει σε αυτήν. Ότι δεν νοείται εθνικό συμφέρον χωρίς εσωτερική ομοιογένεια και ομαλότητα. Ότι μια Ευρώπη-Φρούριο δεν μπορεί να στηθεί με χαλαρά εσωτερικά και εξωτερικά εθνικά σύνορα. Και αν για τα εξωτερικά σύνορα, παραμένει αταλάντευτος φρουρός ο εθνικός στρατός για τα εσωτερικά σύνορα χρειάζονται εκείνες οι δυνάμεις που θα παίζουν το ρόλο μιας άλλου είδους πολιτοφυλακής για την διατήρηση της ομαλότητας: οι φασίστες ως το πιο αιχμηρό κομμάτι μιας απαραίτητης για το καθεστώς διαδικασίας συντηρητικοποίησης της κοινωνίας, παίζουν το ρόλο μιας άτυπης εσωτερικής εθνικής αστυνομίας.

στην Ελλάδα της Κρίσης και του Ολοκληρωτισμού

Στην εποχή της συστημικής κρίσης, το ελληνικό παράδειγμα διαχείρισής της αναδεικνύεται -έως τώρα-σε ένα «πρότυπο» μοντέλο αναδιάρθρωσης εθνικών οικονομιών και κοινωνιών, με στόχο προφανώς τη διατήρηση της συσσώρευσης κεφαλαίων και την ταυτόχρονη λεηλασία της κοινωνίας. Το μοντέλο αυτό, φυσικά, προϋποθέτει «θυσίες» για τους «από κάτω» και «νέες ευκαιρίες» για τους «από πάνω». Προϋποθέτει βίαιες μεταρρυθμίσεις των εργασιακών και κοινωνικών σχέσεων, περικοπές ή/και ιδιωτικοποίηση των προνοιακών πολιτικών, λεηλασία της φύσης, νέες προσόδους και νέα αναπτυξιακά μοντέλα, αλλά και φυσικά, προϋποθέτει την απρόσκοπτη εφαρμογή όλων των επιλεγόμενων μεταρρυθμιστικών μέτρων. Στο όνομα της κρίσης, της εξυπηρέτησης του χρέους και των μεταρρυθμίσεων αλλά και της επικαλούμενης «έκτακτης ανάγκης», στην Ελλάδα, από το 2010 και μετέπειτα, *έχει ορθωθεί ένας σύγχρονος ολοκληρωτισμός, με έκτακτες υπερεξουσίες και διακυβέρνηση μέσω διαταγμάτων, άρση των δημοκρατικών διαμεσολαβήσεων και δικαιωμάτων, αυταρχική διεύθυνση όλων των τομέων της κοινωνικής ζωής και έκτακτες στρατιωτικοποιημένες επιχειρήσεις δημόσιας τάξης, τεράστιο εύρος κοινωνικών αποκλεισμών που οριακά φτάνει μέχρι την έμμεση φυσική εξόντωση, αυξανόμενη ταύτιση κράτους και οικονομίας [1] κ.ά.*

Σε μια εποχή λοιπόν όπου οι «από πάνω» προωθούν ολοκληρωτικά και βίαια μοντέλα εξουσίας, είναι αναπόφευκτη η εγκατάλειψη όλων των «παλαιών» πολιτικών κοινωνικής συναίνεσης. Τη θέση τους παίρνουν πολιτικές διάχυτου-γενικευμένου Φόβου. Ο διττός χαρακτήρας των πολιτικών του Φόβου αφορά την εκβιαστική απόσπαση των απαραίτητων κοινωνικών συναινέσεων για τα αντικοινωνικά μέτρα και τις μεταρρυθμίσεις, την αποτροπή των κοινωνικών εξεγέρσεων και αντιστάσεων, αφορά όμως και την καλλιέργεια μιας διάχυτης κοινωνικής ανασφάλειας, την έλλειψη διανοητικών και συναισθηματικών διεξόδων, την απομόνωση και την εξατομίκευση της ζωής των «από κάτω». Πρόκειται για μια στρατηγική διαχείρισης του πληθυσμού που εκτός από τα σύγχρονα εργαλεία (βιοπολιτικής) επιτήρησης, ελέγχου και καταστολής, διαθέτει και μπόλικη ιδεολογία, απαραίτητη για την υιοθέτηση και αποδοχή αυτής της στρατηγικής εκ μέρους της κοινωνίας.

η νέα εθνική αφήγηση και το πατροπαράδοτο Έθνος-Κράτος

Οι ιδεολογίες που διαθέτει στην φαρέτρα της η εξουσία για να πειθαρχεί και να ελέγχει την κοινωνία διαμορφώνονται μέσα από την αφήγησή της για την κοινωνική πραγματικότητα. Πρόκειται για ιδεολογίες στο επίκεντρο των οποίων βρίσκεται η εκπλήρωση κάποιου «κοινού στόχου» ή η αντιμετώπιση ενός «κοινού εχθρού». Αυτό το «κοινό» λοιπόν μεταξύ εξουσίας και υπηκόων, προϋποθέτει εκείνα τα υποκείμενα, τις κοινωνικές ομαδοποιήσεις, τις συλλογικές ταυτότητες που για να διαμορφωθούν και να συντηρηθούν (σε μια εποχή ανέχειας και φτώχειας όπου όλα τα άλλα εργαλεία ενσωμάτωσης και συναίνεσης έχουν εκλείψει) ανασύρεται το πατροπαράδοτο εργαλείο του Έθνους-Κράτους[2]. Πρόκειται λοιπόν για αφηγήσεις βασισμένες στο έθνος[3] και το κράτος. Οι εθνικές αφηγήσεις, λοιπόν, δομούνται στη βάση του έθνους (και της σωτηρίας του) αλλά και σε άλλες πατροπαράδοτες αξίες που αυτό συμπυκνώνει (πατρίδα, θρησκεία, παράδοση, γλώσσα, ιστορία, οικογένεια...). Έτσι, σε κάθε εποχή, οι εθνικές αφηγήσεις έθεταν και διαφορετικούς όρους κοινωνικής πρόσληψης: από τις «αλύτρωτες πατρίδες» και τις «μεγάλες ιδέες» του 19ου αιώνα, το μακεδονικό ζήτημα της εποχής του μεσοπολέμου έως και σήμερα, την «εθνική συμφιλίωση» της δεκαετίας του '80, την «ισχυρή Ελλάδα» της δεκαετίας του '90, τις «εθνικές επιτυχίες» των EURO και EUROVISION το 2003-2004, την αναβίωση του «αρχαίου ελληνικού πνεύματος» στους ολυμπιακούς αγώνες του 2004 κ.ά.

1 *Σκέψεις σχετικά με την εποχή της βαρβαρότητας, του φόβου και το νεοφασιστικό φαινόμενο: διασυλλογική μπροσούρα διημέρου εκδηλώσεων του αντιφασιστικού συντονιστικού περιοχών Πειραιά και Δυτικής Αθήνας (15-16/3/2014)*

2 *Ο καπιταλισμός δεν δημιουργεί κανένα αίσθημα του «ανήκειν» ικανό να συναγωνιστεί το αίσθημα αφοσίωσης που νιώθουν οι περισσότεροι άνθρωποι για το κράτος στο οποίο ζουν. Άλλωστε, αν κάνει κάτι ο σύγχρονος καπιταλισμός, είναι να καταστρέφει τις παλιές μορφές ταξικής αλληλεγγύης και να δημιουργεί στα άτομα μεγαλύτερη ανασφάλεια, καθιστώντας έτσι άλλες μορφές συλλογικής ταυτότητας όλο και πιο σημαντικές. Συνεπώς ο καπιταλισμός χρειάζεται το έθνος-κράτος, όχι μόνο για οικονομικούς αλλά και για μη οικονομικούς λόγους. Μαρκ Μαζάουερ, Σκοτεινή ήπειρος*

3 *Η φαντασιακή κοινότητα του έθνους (που εμφανίζεται ιστορικά στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα) έχει μια σειρά καταστατικών μύθων, οι οποίες εμφανίζονται σε κάθε εθνοκρατική συγκρότηση: την απάτη της αιματολογικής συνέχειας – φυλετικής ομοιογένειας, την ιστορική αφήγηση (γεμάτη κατασκευασμένα φαντασιακά, ψεύδη, αποκρύψεις και αντιστροφές), την επίκληση πολιτιστικών και θρησκευτικών παραδόσεων και κοινής γλώσσας, τον εδαφικό προσδιορισμό (η επικράτεια του έθνους και του κράτους του, με τα σύνορά του και τις τάσεις επέκτασής του), Σκέψεις πάνω στη νέα εθνική αφήγηση σε περιβάλλον συστημικής κρίσης: διασυλλογική μπροσούρα διημέρου εκδηλώσεων του αντιφασιστικού συντονιστικού περιοχών Πειραιά και Δυτικής Αθήνας (15-16/3/2014)*

Πρόκειται για ορισμένες μόνο ιστορικές στιγμές όπου το εθνικό φαντασιακό καλλιεργήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να διαμορφώσει και να ισχυροποιήσει τις εθνικές-συλλογικές ταυτότητες εξασφαλίζοντας παράλληλα συναινέσεις σε κάθε επιλογή λεηλασίας και επιβολής (ή πολέμων) των «από πάνω». Την ίδια στιγμή που οι διαταξικές εθνικές αυταπάτες καλλιεργούνταν στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας, το ελληνικό κράτος και τα αφεντικά υλοποιούσαν τους σχεδιασμούς τους για νέες αγορές (Βαλκάνια, Αφρική, κ.ά.), νέα προϊόντα (τραπεζικά προϊόντα, πλαστικό χρήμα, δάνεια, μετοχές στα χρηματιστήρια κ.ά.), νέες προσόδους από τη γη, τον αέρα και νερό (εξορύξεις, κοιτάσματα, αιολικά πάρκα, κ.ά.), νέα μοντέλα εργασιακών σχέσεων (μαύρη και «ευέλικτη» εργασία, εκμετάλλευση μεταναστών, κ.ά.), νέους ανταγωνισμούς και νέους πολέμους.

Η νέα εθνική αφήγηση, έτσι όπως αυτή αρθρώνεται στην εποχή μας, στην εποχή της ελληνικής εκδοχής της συστημικής κρίσης, δεν έχει πια ανωτερότητες και επιτυχίες (παρά τα καταγέλαστα success stories του πρωθυπουργού). Συγκροτείται γύρω από τις έννοιες του χρέους και της θυσίας (για την πατρίδα, την ιστορία μας, το μέλλον το δικό μας και κυρίως των παιδιών μας) και του πολιτικού θρήνου (για τα περασμένα «μεγαλεία» που επαναφέρουν και ένα είδος αρχαιολατρίας, προγονοπληξίας, εθνοκεντρισμού και θεωριών συνωμοσίας για τους πάντες που θέλουν να αφανίσουν αυτό τον τόπο, αυτό το λαό και την ιστορία του). Αποτελεί ένα κάλεσμα για «εθνική-διαταξική ενότητα» με θεσμική και κοινωνική συστράτευση: «η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει», «όλοι μαζί μπορούμε». Και που βέβαια οργανώνει εξίσου επιθετικά τις διχοτομήσεις της, μέσα από την κομβική φράση του ίδιου του Σαμαρά περί «υγιών Ελλήνων». Μια απροσδιόριστη κατηγορία που δεν ορίζει με σαφήνεια ποιοι συμπεριλαμβάνονται αλλά είναι εξαιρετικά κατατοπιστική σχετικά με εκείνους που αποκλείονται: οι μετανάστες, οι «άλλοι», οι «αποτυχημένοι», οι επαίτες, οι άστεγοι, οι τοξικοεξαρτημένοι, οι οροθετικές, οι ομοφυλόφιλοι, οι trans, οι τσιγγάνοι, οι άνομοι, ο «εσωτερικός εχθρός», μέχρι κα εκείνοι που προτάσσουν την έξοδο από την Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ (κομμάτια της αριστεράς). Χαρακτηριστική είναι και η επαναφορά του όρου «εθνικός προδότης», ο οποίος δεν περιορίζεται στις διάφορες εκδοχές «εσωτερικού εχθρού» αλλά ευρύτερα σε όλους όσοι «δημιουργούν αναχώματα στην προσπάθεια διάσωσης της χώρας, την αναπτυξιακή της ανάκαμψη, τις επενδύσεις, τη δημόσια τάξη και την κοινωνική γαλήνη», όπως οι αγωνιζόμενοι κάτοικοι στα χωριά της ΒΑ Χαλκιδικής ενάντια στα μεταλλεία χρυσού.[4]

Βασική στόχευση της νέας εθνικής αφήγησης είναι η δημιουργία εκείνων των υποκειμένων που θα συγκροτήσουν νέες συμμαχίες ή θα επανενωθούν ύστερα από προγενέστερες αποσχίσεις τους. Με επίκεντρο την κοινή ταυτότητα και το κοινό συμφέρον, θα είναι σε θέση να διαμορφώσουν μέτωπα, συνεργασίες ή συναινέσεις για έναν κοινό σκοπό: τη διάσωση του έθνους. Πρόκειται για μια διαδικασία κατά την οποία οι κοινωνικές και ταξικές αντιθέσεις λειαίνονται ή καταργούνται, οι κοινωνικές συγκρούσεις τίθενται σε αναστολή, ακυρώνονται ή αλλάζουν χαρακτήρα, εθνικοποιούνται ή φυλετικοποιούνται, παίρνουν τη μορφή μιας νέας (εθνικής σύγκρουσης) με τους «ξένους», τους «άλλους», τους εκάστοτε κατασκευασμένους εχθρούς. Μπορεί στο προκείμενο ο (εθνικός) πόλεμος να μην είναι μια στρατιωτική αντιπαράθεση με κάποιον αντίπαλο, ο πόλεμος είναι όμως οικονομικός και η διεξαγωγή του απαιτεί μπόλικη προπαγάνδα (όλοι ευθυνόμαστε για τα δεινά της οικονομίας μας), αρκετή συσκότιση (η κρίση είναι αποτέλεσμα εθνικών επιλογών αφού όλοι μαζί τα φάγαμε…) και φυσικά συστράτευση (όλοι μαζί θα ανταπεξέλθουμε και θα αντιπαρατεθούμε στην επίθεση που δεχόμαστε). Για την κυριαρχία λοιπόν, στην εποχή της κρίσης, της διακινδύνευσης και της αστάθειας, το έθνος-κράτος και ό,τι απορρέει από αυτό σε επίπεδο ιδεολογιών και πρακτικών είναι ο μόνος πυλώνας κοινωνικής συνοχής.

«ενεργοί πολίτες» στην εποχή της νέας εθνικής αφήγησης και των εθνικισμών

Η νέα εθνική αφήγηση δεν θέλει όμως μόνο απλούς παθητικούς δέκτες. Δεν αρκείται ούτε στις ψήφους ούτε στις παθητικές συναινέσεις. Σε μια εποχή μάλιστα που η ανεργία και οι κοινωνικοί αποκλεισμοί χτυπούν κόκκινο, οι εθνικές αφηγήσεις φτάνουν στο σημείο να ενεργοποιούν το κοινωνικό σώμα, να παράγουν ενεργούς συμμέτοχους και δρώντες στους «εθνικούς σκοπούς». Φτάνουν όμως και στο σημείο να παράγουν και οργανωμένες ιδεολογίες, εθνικισμούς και κλειστά συστήματα ιδεών.

Ξεκινώντας από τους «συμμέτοχους» των εθνικών αφηγήσεων, αξίζει να αναφέρουμε ότι οι συμμαχίες των «από πάνω» με τους «από κάτω», όπως πάντα έτσι και στο προκείμενο, στήνονται στη βάση του μικροαστισμού και του κανιβαλισμού. Η ανάγκη για επιβίωση μετατρέπεται και σε ανάγκη για κατίσχυση πάνω στον «άλλο», τον αδύναμο αλλά και σε απαξίωση των όποιων υπαρχουσών κοινωνικών σχέσεων (γειτονιά, χωριό, κ.ά.) και την υποβάθμιση της

4 *Σκέψεις πάνω στη νέα εθνική αφήγηση σε περιβάλλον συστημικής κρίσης: διασυλλογική μπροσούρα διημέρου εκδηλώσεων του αντιφασιστικού συντονιστικού περιοχών Πειραιά και Δυτικής Αθήνας (15-16/3/2014)*

σχέσης της κοινωνίας με τη φύση. Για ένα ξεροκόμματο ή για την ελπίδα για μια θέση εργασίας λοιπόν, είναι πολλοί οι χρήσιμοι ηλίθιοι που θα συναινέσουν σε ένα καταστροφικό για τη φύση έργο, είναι πολλοί οι χρήσιμοι ηλίθιοι που θα γίνουν ο ιδιωτικός στρατός των εφοπλιστών, είναι πολλοί οι χρήσιμοι ηλίθιοι που θα βρουν τον εχθρό τους στον αμέσως κατώτερο από αυτούς. Τα τελευταία μάλιστα χρόνια *ο μικροαστικός κανιβαλισμός έχει περάσει από τη φάση της εκμετάλλευσης και της αίσθησης ανωτερότητας στη φάση της αποβολής και της εξόντωσης των μεταναστών, εκείνων που πλέον «δε χωράνε», εκείνων που «μας παίρνουν τις δουλειές» που ούτε εμείς οι ίδιοι δε βρίσκουμε, εκείνων που είναι «υγειονομικές βόμβες», «ύποπτοι εισαγόμενης τρομοκρατίας», «μιαροί εισβολείς» κ.ά. Η εγχώρια εθνική αφήγηση, μάλιστα, για τους μετανάστες έρχεται να διασταυρωθεί και να ενισχυθεί με το γενικότερο ευρωπαϊκό φαντασιακό των «λευκών, χριστιανών, ανεπτυγμένων, πολιτισμένων, μορφωμένων ευρωπαίων» έναντι των μελαψών, μουσουλμάνων, υποανάπτυκτων, απολίτιστων, αμόρφωτων μεταναστών»*[5].

αποτυπώματα των νέων εθνικισμών στην Ελλάδα της Κρίσης

Η νέα εθνική αφήγηση δεν παράγει μονάχα εθνικές ταυτότητες και εθνικές συμμαχίες. Είναι σε θέση να κατευθύνει και να οργανώσει τις ιδεολογίες των εθνικισμών, των νέων εθνικισμών. Οι εθνικισμοί στην εποχή της ελληνικής κρίσης[6] δεν είναι τίποτε άλλο πέρα από συστημικές παραγωγές και συστημικά εργαλεία στην ιδεολογική μάχη ηγεμόνευσης του νεοφιλελευθερισμού σε κοινωνίες όπου το πολιτικό και οικονομικό σύστημα έχει απονομιμοποιηθεί. Είναι μοχλοί ανάκτησης της ηγεμόνευσης αυτής και επιβολής της στην κοινωνική συνείδηση.

Στις μέρες μας οι εθνικισμοί χρησιμοποιούνται κυρίως με την εθνοτική-πολιτική τους μορφή και ακολούθως με την φυλετική-πολιτισμική. Κι αυτό γιατί η βασική πλέον ρητορεία που κυριαρχεί στην επιχειρηματολογία όλου του αστικού πολιτικού κόσμου είναι το «τέλος της εξάρτησης του έθνους» ή ο «αγώνας για την εθνική ανεξαρτησία», «οι έλληνες να βγούμε από το τούνελ της ύφεσης». Πρόκειται για την κοινή ρητορεία όλων των πολιτικών κομμάτων αλλά και των media,των εφοπλιστών, των τραπεζιτών, του επιχειρηματικού κόσμου, των δημάρχων και άλλων θεσμικών εκπροσώπων. Ο τρόπος βέβαια που κάθε κομμάτι του συστήματος πρεσβεύει αυτή την «απεξάρτηση» του έθνους από τα «δεινά» του, μπορεί να είναι διαφορετικός, η ουσία όμως είναι ότι στο επίκεντρο όλων βρίσκεται το έθνος. Θα ήταν εξάλλου ένα δύσκολο quiz να μπορέσει κανείς να διακρίνει τις γενικές δηλώσεις των κομμάτων γύρω από το ζήτημα της «εθνικής ανεξαρτησίας» στις ημέρες μας. Άλλο επικαλείται τον «αγώνα ενάντια στους δανειστές», άλλο τον «αγώνα για τη διάσωση της πατρίδας από την οικονομική κατάρρευση και την επανένωση του έθνους», άλλο τον αγώνα για «εθνική ανάπτυξη κόντρα στην δημοσιονομική κατοχή» άλλο τον «αγώνα για εθνική ανεξαρτησία και ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων», άλλο τον αγώνα για «εθνική αυτάρκεια και εθνική ανεξαρτησία», άλλο τον «αγώνα ενάντια στην υπαγωγή της χώρας στις λυκοσυμμαχίες της ΕΕ και της Μέρκελ», άλλο τον «αγώνα για τη δημιουργία μιας κυβέρνησης εθνικής ενότητας, η οποία θα αποκαταστήσει την εθνική κυριαρχία της χώρας».

Την ίδια στιγμή που ένας λαϊκιστικός[7] - εθνικιστικός λόγος διαχέεται κοινωνικά, στήνεται παράλληλα και μια νέα «αγορά» (ψηφοφόρων και καταναλωτών) που από τη μια επιδιώκει να αντλήσει πολιτικά και οικονομικά οφέλη από τον νέο εθνικισμό ενώ από την άλλη θέλει να συνεισφέρει -με τον τρόπο της- στον συστημικό αγώνα για την επανασυγκρότηση του «εθνικού κορμού» και της «εθνικής συνείδησης». Τα διαφημιστικά σλόγκαν της εποχής μας είναι χαρακτηριστικά: «δουλειά στους έλληνες», «έλληνες παραγωγοί διανέμουν ελληνικά προϊόντα», «αγοράζουμε ελληνικά προϊόντα από ελληνικά *supermarket*», «όλοι μαζί μπορούμε», «υπάρχει και κάτι ακόμα εκτός από τον στρατό που ενώνει όλους τους έλληνες», «επιλέγουμε ελλάδα», «μένουμε ελλάδα» κ.ά. Επιδίωξη φυσικά και σε αυτή την περίπτωση δεν είναι τίποτε άλλο από την εθνικοποίηση των αντιθέσεων που υπάρχουν στις κοινωνικές και ταξικές σχέσεις, η συσκότιση του καθεστώτος εκμετάλλευσης και η διαταξική συμφιλίωση. Το ιερό εργαλείο του έθνους δεν παύει να είναι «μοναδικό» για όλες τις κρίσεις.

---

5 όπως υποσημείωση 4

6 Μπορούμε να τους διακρίνουμε σε δύο κατηγορίες: α) φυλετικός-πολιτισμικός εθνικισμός και β) πολιτικός-εθνοτικός εθνικισμός. Οι εθνικισμοί ιστορικά διαπνέονται από την επίκληση του κοινού (ζωτικού) χώρου, του κοινού εθνοτικά πληθυσμού, της κοινής θρησκείας, του κοινού πολιτισμού, της κοινής γλώσσας, της κοινής ιστορίας, του κοινού στρατού και της ιστορικής εξέλιξης όλων αυτών

7 «Τα εθνικιστικά κινήματα υπήρξαν πάντα λαϊκιστικά στις θέσεις τους και επεδίωκαν να εντάξουν τις κατώτερες τάξεις στην πολιτική ζωή. Στην πιο τυπική τους εκδοχή αυτό προϋπέθετε το σχήμα μιας ανήσυχης μεσαίας τάξης και μιας ομάδας διανοούμενων που προσπαθούν να εξεγείρουν τις λαϊκές τάξεις και να διοχετεύουν τις ενέργειές τους προς την υποστήριξη των νέων κρατών», David Mc Crone, "Η κοινωνιολογία του εθνικισμού"

τα κοινωνικά κινήματα και ο διαρκής κίνδυνος του εθνικισμού

Τέλος, θα σταθούμε και στην στάση εκείνων των (κοινωνικών) κινημάτων ή και εκείνης της κουλτούρας διαμαρτυρίας που συνέβαλαν στην αναπαραγωγή των εθνικών αφηγήσεων και του εθνικισμού.

Το κίνηματων πλατειών, είναι χαρακτηριστικό. Στην πραγματικότητα βέβαια δεν υπήρξε ένα ενιαίο κίνημα αλλά περισσότερο κατασκευάστηκε από τα media ως τέτοιο. Στην ουσία επρόκειτο για μια ιδιότυπη «πανκοινωνική» εκδήλωση της οποίας οι συλλογικές εκφράσεις έπειτα από μια μικρή σε διάρκεια συνεύρεση, ήρθαν σε κάθετη σύγκρουση, με την σταδιακή αποχώρηση του πατριδόπληκτου «πάνω μέρους» της πλατείας Συντάγματος, στο οποίο βέβαια συνέβαλαν ευτυχώς οι αρκετές βίαιες εκδιώξεις φασιστοειδών από αναρχικούς και αντιφασίστες κατά τη διάρκεια των γεγονότων. Παρόλ' αυτά, η ανοχή και συνύπαρξη με διαφόρων ειδών πατριδόπληκτους μπόρεσε να κάνει ιδιαίτερα κοινωνικά ορατή μια «εθνική-πατριωτική» ανάλυση-αφήγηση της κοινωνικής λεηλασίας που οργάνωναν οι μεταρρυθμίσεις και τα μνημόνια υιοθετώντας ως αναλυτικά εργαλεία το «έθνος», τον «λαό», την «ελλάδα», την «πατρίδα», την «χώρα»[8] και να συσκοτίσει την κοινωνική-ταξική διάσταση της. Η κοινωνική οργή έπρεπε όχι μόνο να πνιγεί στα δακρυγόνα αλλά και στην ελληνική σημαία...

Τα όποια πολιτικά μοντέλα δοκιμάστηκαν στις συνελεύσεις των πλατειών (η άμεση δημοκρατία, η αυτοοργάνωση, η αυτοδιαχείριση, η αυτενέργεια κ.ά.), δεν αποτελούν -από μόνα τους- κατ' ανάγκη μια απελευθερωτική οδό ούτε μια επιθετική πρακτική ενάντια στην κυριαρχία. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν η κοινωνική διαμαρτυρία πνιγόταν μέσα στον πατριωτικό και εθνοκεντρικό χυλό. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι το κίνημα των πλατειών και οι αγανακτισμένοι με τις ελληνικές σημαίες στο χέρι, «αγκαλιάστηκαν» από τα media και τα κόμματα (ακόμα και αυτά που κυβερνούσαν). Η προώθηση από τα mediaτης εικόνας των αγανακτισμένων (ελλήνων) είχε ως επιδίωξη να παρουσιαστεί (ή και να μεταμορφωθεί) η αγανάκτηση και ο θυμός σε «εθνικό δίκαιο», να χαθούν μέσα στην γαλανόλευκη ομογενοποίηση όλες οι επικίνδυνες αιχμές της κοινωνικής δυσφορίας. Σε αυτό συντέλεσε και ο μαζικός χαρακτήρας των κινημάτων των αγανακτισμένων που εκφραζόταν πίσω από εύκολες και βολικές λύσεις: τα εθνικά σύμβολα. Η ελληνική σημαία, για άλλη μια φορά, ανασύρθηκε ως σύμβολο αντίστασης και συσπείρωσης. Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας ήταν το γιγάντωμα του πατριωτισμού και του εθνοκεντρισμού στους κόλπους των πλατειών και προφανώς η διάβρωση της ριζοσπαστικότητας των κινημάτων.

Με την πάροδο του χρόνου, οι νέοι εθνικισμοί τροφοδοτήθηκαν από τα πατριωτικά απόνερα τέτοιων μορφών κοινωνικής διαμαρτυρίας. Τα συνθήματα περί ανάκτησης της «εθνικής ανεξαρτησίας» που λίμναζαν στους κόλπους των πλατειών (τόσο από την αριστερά όσο και από το συνονθύλευμα των δεξιών κι ακροδεξιών πατριδόπληκτων) αλλά και ένας διάχυτος «αμυντικός πατριωτισμός» για «την ελλάδα που χάσαμε» -δηλαδή την φενακισμένη καταναλωτική ευμάρεια των μικρομεσαίων στρωμάτων- που νομιμοποιούνταν στο δημόσιο πεδίο, αποτέλεσαν το κοινωνικό υπόστρωμα και τις κοινωνικές αναφορές ενός αναδυόμενου φασιστικού – κομματικού ρεύματος, από τη Χρυσή Αυγή έως τους ΑΝΕΛ, το ΕΠΑΜ και άλλους. Ταυτόχρονα, ο αμυντικός πατριωτισμός κατάφερε να μετασχηματιστεί σε επιθετικό μικροαστισμό-κανιβαλισμό και σε άλλες περιπτώσεις σε οργανωμένο εθνικισμό. Η άνοδος της Χρυσής Αυγής και της μικροαστικής επιθετικότητας απέναντι σε ό,τι «μη ελληνικό», «μη εθνικό», δεν ήρθε από το πουθενά.

ούτε λεπτό χαμένο για τον αντιεθνισμό

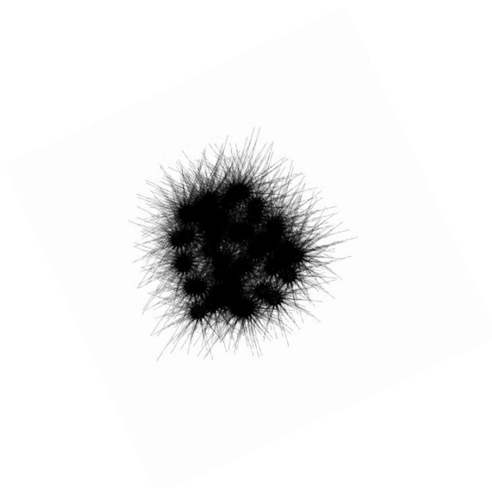
Μέσα σε όλη αυτή την συνθήκη, το ζήτημα στην εποχή της ανάτασης των εθνικισμών είναι να κατορθώσουμε να στήσουμε αναχώματα τόσο στον ολοκληρωτισμό της εποχής μας όσο και στους νέους εθνικισμούς που τον συνοδεύουν.

---

8 *(...) Ενημερώνουμε όσους διαβλέπουν μια επενδυτική ευκαιρία, ότι δεν θα αργήσουμε να ανατρέψουμε αυτήν την κυβέρνηση, που σύντομα θα λογοδοτήσει για τα εγκλήματά της απέναντι στον λαό και στην χώρα. Οι υπογραφές και τα νομοσχέδιά της είναι άκυρα. Δεν τα έχει επικυρώσει ο ελληνικός λαός και βεβαίως δεν τα αναγνωρίζει. Προειδοποιούμε κάθε επίδοξο επενδυτή να μην σκεφτεί καν να πλησιάσει σε δημοπρασία η εκποίηση της δημόσιας περιουσίας ή γης μας και πολύ περισσότερο να μην την αγοράσει. Εκτός του ότι όταν επανακτήσουμε ως λαός την κυριαρχία της χώρας μας θα χάσει ότι αγόρασε, τα χρήματά του που συμμετείχαν στην παράνομη συναλλαγή δεν θα του επιστραφούν. ... Επίσης τον προειδοποιούμε ότι μέχρι να ξαναποκτήσουμε τον έλεγχο της χώρας, στα πλαίσια υπεράσπισης των δικαιωμάτων μας όπως αυτά απορρέουν και από το Σύνταγμα της Ελλάδας αλλά και από τα διεθνώς αναγνωρισμένα δικαιώματα των λαών και των ανθρώπων, θα κάνουμε ότι είναι αναγκαίο μέσα από την αυτο-οργάνωσή μας για να ακυρώσουμε στην πράξη και να σαμποτάρουμε την τυχόν επένδυσή του... Ανακοίνωση-προειδοποίηση της συνέλευσης της πλατείας Συντάγματος προς επίδοξους επενδυτές, 3/7/2011 [www.lifo.gr/now/politics/3846]*

Ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να ορθωθούν αυτά τα αναχώματα φυσικά και δεν είναι υπόθεση ούτε των «ειδικών του αντεθνισμού» ούτε φυσικά ενός αόριστου, αποπολιτικοποιημένου και πολλές φορές εκφασισμένου τμήματος της ελληνικής κοινωνίας. Οι αφορμές για να μιλήσουμε για αυτόν τον «παλιό» αλλά γνώριμο εχθρό, τον εθνικισμό, που ανασύρεται από τα χρονοντούλαπα εν όψει ενός οικονομικού, κοινωνικού και ταξικού πολέμου που οξύνεται με αφορμή την συστημική κρίση, δεν τελειώνουν ποτέ. Κι αυτό γιατί έχουμε εισέλθει σε μια εποχή βαθιών διαχωρισμών στη βάση του «εχθρού» και του «φίλου», στο «εμείς» και στο «οι άλλοι». Από τα βλέμματα, τις καθημερινές κουβέντες, την απαξία, την περιχαράκωση, τους περισσευούμενους πληθυσμούς που συνεχώς πληθαίνουν και πρέπει να διαχειριστούν, τις σημαίες που κυματίζουν παντού... Δεν χρειάζεται να περιμένουμε τα πογκρόμ ή τα εθνικιστικά συλλαλητήρια των «αντιμνημονιακών» ή των «μνημονιακών» μετώπων. Δεν χρειάζεται να περιμένουμε να δούμε στους δρόμους τις επιθετικές εκείνες συμπεριφορές (οργανωμένες ή ανοργάνωτες), απότοκο του δηλητηρίου του εθνικισμού που χύνεται στις μέρες μας στο όνομα της κοινωνικής ειρήνης, του νόμου και της τάξης. Δεν χρειάζεται να περιμένουμε το πότε τα εθνικά κελεύσματα των media, των διαφημίσεων, των κομμάτων, των κάθε είδους -εσμών που κυκλοφορούν σε γειτονιές οπλισμένες με μίσος για τον διαφορετικό, θα συγκροτήσουν κοινωνικά ρεύματα άμεσης δράσης, δεν χρειάζεται να περιμένουμε να δούμε τον μικροαστισμό να σηκώνεται από τον καναπέ και να κραδαίνει εθνικά λάβαρα και ξιφολόγχες στους δρόμους. Εξάλλου κάθε τι που από τώρα μιλάει για έθνη και εθνικισμούς, παίρνει ζωτικό χώρο από όλα αυτά που πρεσβεύουν οι αξίες και ο αγώνας για την κοινωνική απελευθέρωση.

Η ενδυνάμωση εκείνων των εσωτερικών εχθρών που θα επιτεθούν στον εθνικό κορμό και στις ιδεολογίες που τον επαναδιαμορφώνουν και τον καλούν σε ανοιχτό πόλεμο με τους «ξένους», τους «διαφορετικούς», τους «μη υγιείς», τους «παρείσακτους», τους «περισσευούμενους», αλλά και η ενδυνάμωση εκείνων των κοινωνικών και ταξικών σχέσεων και διαδικασιών που θα θέτουν ως καθημερινό τους αγώνα μια κοινωνία δίχως έθνη, κράτη, σύνορα, στρατούς, αφεντικά και διακρίσεις, μια κοινωνία ισότητας και αλληλεγγύης, πρέπει να είναι η προτεραιότητα όλων μας. Η αποδόμηση των στερεοτύπων, των μύθων, των βλεμμάτων, της υπεροψίας, της αίσθησης ανωτερότητας και κατίσχυσης του ενός έναντι του άλλου, του καθημερινού κανιβαλισμού, των πολιτικών και των στρατηγικών του εθνικισμού, η έμπρακτη ακύρωση των εθνικιστικών ιδεολογημάτων που σπέρνουν στις γειτονιές οι ευαίσθητοι πατριώτες των δημαρχείων και των επιχειρήσεων (και όχι μόνο), η μάχη ενάντια στις εκστρατείες μίσους των κουστουμαρισμένων ή ένοπλων ταγμάτων εφόδου της χρυσής αυγής στις γειτονιές, η επίθεση στα εθνικά αυτονόητα, στους στρατούς, στις σημαίες που κυματίζουν στα μυαλά των υπηκόων, πρέπει να είναι το σημείο εκκίνησης και αναφοράς των αγώνων. Πατρίδα μας όλη η γη...

το παράδειγμα της Ουκρανίας

το αντί παράδειγμα της εξέγερσης στη Βοσνία

Για την κατανόηση των γεγονότων στην Ουκρανία προϋπόθεση είναι η ανάγνωση της πραγματικότητας μέσα από το πρίσμα της τρέχουσας κρίσης. Της ιστορικής συγκυρίας δηλαδή που σε διεθνές επίπεδο τα γεγονότα και οι εξελίξεις συμπυκνώνουν όλα εκείνα τα νοήματα και τα περιεχόμενα μιας ανελέητης επίθεσης των από πάνω, την περίοδο που οι ολοκληρωτικές μορφές της δημοκρατίας και του νεοφιλελευθερισμού στήνουν νέες συμμαχίες, που προσδιορίζουν τις νέες κοινωνικές «κανονικότητες», την εποχή που ακονίζονται οι εθνικισμοί στην Ευρώπη.

Τα γεγονότα στην Ουκρανία λοιπόν έρχονται να επιβεβαιώσουν τα παραπάνω καθώς και να εισάγουν νέους όρους για το διεθνή ανταγωνισμό και τις στρατηγικές των εθνικισμών μέσα στο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο. Άλλωστε μια ανάλυση εστιασμένη αποκλειστικά σε επιμέρους χαρακτηριστικά και περιεχόμενα δεν μπορεί να αποτελέσει γραμμική κανονικότητα ή και σημείο αναφοράς για την κατανόηση μιας κατάστασης η οποία στην γενικότητας της, είναι τροχιοδεικτική σε πλανητική κλίμακα για την χαρασσόμενη πολιτική από την πλευρά των κυρίαρχων.

Στο παράδειγμα της Ουκρανίας λοιπόν δεν διεξάγεται απλά ένας πόλεμος που προετοιμάζονταν καιρό αλλά μια σύγκρουση κυρίαρχων συμφερόντων και διακρατικών ανταγωνισμών, τα οποία εξελισσόμενα μέσα στην ρευστή περίοδο κρίσης, οξύνουν στο άπειρο τις αντίρροπες κατευθύνσεις και σχεδιασμούς και μεταφέρουν την ένταση στην γεωπολιτική αναδιανομή. Αν επιπροσθέτως αναγνώσουμε συναρτήσει της ενεργειακής σημαντικότητας τις γεωπολιτικές αυτές εντάσεις τότε γίνεται ξεκάθαρο ότι το πείραμα της Ουκρανίας δεν μπορεί να αποτελεί απλά μια «εύκολη αλλά ιδιάζουσα» γεωγραφική διευθέτηση μεταξύ δύο κυρίαρχων εθνοκρατικών μπλοκ ή ένα επικοινωνιακό τέχνασμα «πύρινων πατριωτικών» διαγγελμάτων αλλά μια πραγματική σύγκρουση που πατάει στο παρόν και ρίχνει τη σκιά της στο μέλλον.

Ταυτόχρονα το σύνολο αυτό των παραμέτρων της τρέχουσας ιστορικής περιόδου καθώς και η ρευστότητα που αυτή παρουσιάζει, διευκολύνει εθνο-πειράματα και τις τελικές λύσεις «λανθανόντων» εθνικισμών που συσσωρεύονταν για καιρό –σιωπηλά ή μη- σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Επιτομή όλου αυτού αποτελεί η Ουκρανία όπου οι εθνικοί διαχωρισμοί εντάθηκαν ειδικά μετά την λήξη του Β' Π.Π. από το σταλινικό καθεστώς (με την επιβολή μιας ομογενοποιημένης «ρωσικής κουλτούρας» στις σοβιετικές δημοκρατίες) και μετά την πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στη δεκαετία του ΄90, βρήκαν γόνιμο έδαφος στον νεοφιλελεύθερο «παράδεισο».

Στην ουσία αυτό που συντελείται στην Ουκρανία είναι η «δια αντιπροσώπων» σύγκρουση δύο μορφών ολοκληρωτισμού. Από την μια ο δυτικός στρατιωτικοποιημένος νεοφιλελευθερισμός, «των ατομικών ελευθεριών», της «δημοκρατίας», της ατομικότητας και της ελεύθερης αγοράς (ο οποίος είναι σε βαθιά κρίση) και από την άλλη ο ανατολικός νεοφιλελευθερισμός με έντονο εθνοκρατικό πατερναλισμό, ο οποίος φαίνεται να είναι ανεπηρέαστος και σταθερός από την παγκόσμια κρίση, *«με μια συνολική συγκρότηση υπό μια «αυτοκρατορία» στην οποία όλα τα ετερόκλητα στοιχεία συνυπάρχουν αρμονικά υπακούοντας σε μια γενικότερη αρχή»* (αυτολεξεί δήλωση του Αλεξάντερ Ντούγκιν, think tank του ρωσικού καθεστώτος και αγαπημένος «θεωρητικός» των ελλήνων φασιστών).

Το σημείο τομής των δυο αυτών ολοκληρωτισμών που αποτελεί την ίδια στιγμή και σημείο σύγκρουσης, προϋποθέτει την όξυνση του εθνικισμού ως συστατικό στοιχείο για την αναπαραγωγή του ανταγωνισμού σε διακρατικό και διεθνές επίπεδο.

Στο σκηνικό αυτό των εξελίξεων και ενώ η δύση θέλει να κρατά για τον εαυτό της την εικόνα μιας φωτεινής δημοκρατίας,

του πλουραλισμού και των δικαιωμάτων απέναντι στον σκοτεινό πατερναλισμό της Ρωσίας που ουσιαστικά συγκροτήθηκε ως ένα κράμα πολιτικών ροών ανάμεσα στον ακραιφνή νεοφιλελευθερισμό και σε έναν «ιδιότυπο» κρατικό παρεμβατισμό-έλεγχο (ως απομεινάρι των σταλινικών συνηθειών), προώθησε και ενίσχυσε ξεκάθαρα τα ναζιστικά-ακροδεξιά κόμματα του κυρίαρχου ουκρανικού μπλοκ και ανέδειξε (ή κατέστησε) ως πραγματικότητα την ανάφλεξη ενός κανιβαλικού εθνικισμού. Η κατεύθυνση αυτή δεν αποτελεί μια επιλογή τακτικής ή πολιτικού ρεαλισμού και «αμοραλισμού» από τα δυτικά διευθυντήρια, αλλά μια συγκροτημένη επιλογή πριμοδότησης του λούμπεν εθνικιστικού-ναζιστικού δεξιού τομέα και του Σβόμποντα ως τις κοινωνικές εκείνες τάξεις που μπορούν να θέσουν σε κίνηση, να συγκροτήσουν τα εθνικιστικά αντανακλαστικά του πληθυσμού και να θέσουν υπό ομηρία και φόβο, οποιαδήποτε κοινωνική κίνηση η οποία θα αμφισβητούσε την τελική λύση της εθνοτικής σύγκρουσης. Χαρακτηριστικές είναι οι διακηρύξεις διαφόρων παραγόντων της δυτικής θεσμικής πολιτικής σκηνής από την Ε.Ε. μέχρι τις Η.Π.Α. με την Ελληνική κυβέρνηση να έχει πρωταγωνιστικό ρόλο ως προεδρεύουσα του ευρωπαϊκού συμβουλίου.

Προς το παρόν και στο βαθμό που η Ρωσία δεν επιλέγει την κατά μέτωπο στρατιωτική αντιπαράθεση-ισοπέδωση της Ουκρανίας, αυτό που ξεδιπλώνεται ως προοπτική και διαμορφώνει σταδιακά μια πραγματικότητα είναι η γεωγραφική αναδιανομή των πληθυσμών σε αυτόνομες ζώνες εθνικά καθαρές ανάμεσα σε ρωσόφωνους και ουκρανούς στα πρότυπα της γιουγκοσλαβικής διάλυσης. Οι διευθετήσεις αυτές άλλωστε σε εθνικά καθαρές ζώνες αποτελούν την κορωνίδα της νεοφιλελεύθερης διαχείρισης της παγκόσμιας γεωγραφίας τα τελευταία 20 χρόνια με αρκετά ιστορικά παραδείγματα (Γιουγκοσλαβία, Ιράκ κ.τ.λ.)

Συμπερασματικά λοιπόν πέρα από τις αναλύσεις πάνω στις κινήσεις των κυρίαρχων αν κάτι έχει να μας πει το παράδειγμα-πείραμα της Ουκρανίας είναι ότι η κοινωνική χειραφέτηση και ταξική συνείδηση έχει ως προϋπόθεση την αναχαίτιση και την αποκαθήλωση κάθε εθνικής ιδέας, κάθε εθνικής αυταπάτης (η οποία μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της κρίσης και του ολοκληρωτισμού πριμοδοτείται από τους κυρίαρχους ως η δικλείδα ασφαλείας για την απόσπαση των συναινέσεων), κάθε εθνικού λόγου που προετοιμάζει τα σφαγεία των πολέμων.

Ίσως είναι νωρίς για συμπεράσματα παρόλα αυτά ο κοινωνικά και ταξικά προσδιορισμένος «φάρος» της πρόσφατης εξέγερσης της Βοσνίας αποτελεί ένα φωτεινό αντιπαράδειγμα στο σκοταδισμό του κανιβαλισμού και της ανθρωποφαγίας...

το αντιπαράδειγμα στην εποχή των νέων εθνικισμών: η εξέγερση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Τον Φλεβάρη του 2014, ξέσπασε στα Βαλκάνια μια πολυσήμαντη για την εποχή εξέγερση. Στον αντίποδα της ανόδου των εθνικισμών στην Ε.Ε., την Ελλάδα, την Ουκρανία κ.α., το αντιπαράδειγμα της Βοσνίας έρχεται να μας υπενθυμίσει ότι η ιστορία δεν έχει ποτέ αυτή τη γραμμικότητα που οι κυρίαρχοι θα επιθυμούσαν. Και ότι οι εξεγέρσεις είναι οι μόνες κοινωνικές δυναμικές που μπορούν να αντιπαρατεθούν με πραγματικούς όρους στα νέο-εθνικιστικά και νεοφασιστικά ρεύματα και τον νέο ολοκληρωτισμό.

Η εξέγερση στη Βοσνία ξεκίνησε με αφορμή των αγώνα των απολυμένων και απλήρωτων εργατών*5 εργοστασίων*[1] της πόλης Τούζλα (η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της Βοσνίας)οι οποίοι εδώ και πολλούς μήνες διαδήλωναν όλοι μαζί κάθε Τετάρτη στην πόλη. Για την ακρίβεια η εξέγερση ξέσπασε όταν η πορεία στις 4/2/2014 κατευθύνθηκε στα γραφεία της τοπικής κυβέρνησης κι εκεί δέχτηκε την επίθεση της αστυνομίας. Οι συγκρούσεις σύντομα γενικεύτηκαν και ενισχύ-

1 Σύμφωνα με τους ίδιους τους εργάτες, τα εργοστάσια βιομηχανίας στην πόλη Τούζλα, είχαν την τελευταία δεκαετία μια γραμμική εξέλιξη. Πρώτα εξαγοράστηκε η εταιρεία του κάθε εργοστασίου, ακολούθως μειωνόταν η παραγωγή, η εταιρεία πωλούνταν σε μια μεγαλύτερη, πτώχευε και τελικά οι εργάτες έμεναν στο δρόμο απλήρωτοι ενώ οι ιδιοκτήτες εκποιούσαν τον εξοπλισμό των εργοστασίων. Πρωταγωνιστές των εργατικών κινητοποιήσεων ήταν οι απολυμένοι του εργοστασίου απορρυπαντικών Dita που συνενώθηκαν μαζί με εκείνους των εργοστασίων χημικών Polihem, Gumara, επίπλων Konjum και κινητήρων Guming για την οργάνωση των «πορειών της Τετάρτης».

θηκαν από κατοίκους της πόλης, ενώ η αστυνομία αδύναμη να υπερασπιστεί το κτίριο της κυβέρνησης από το μένος των διαδηλωτών, οπισθοχώρησε δίνοντας τη δυνατότητα σε αυτούς να εισβάλλουν στο κτίριο και να το πυρπολήσουν (στους εξωτερικούς τοίχους του έχει μείνει ανέπαφο το σύνθημα «Πρέπει να παραιτηθείτε όλοι. Θάνατος στον εθνικισμό»).

Τις επόμενες μέρες χιλιάδες άτομα συμμετείχαν σε ένα νέο κύκλο συγκρούσεων που απλώθηκε σε περίπου 30 πόλεις τις Βοσνίας κατά τον οποίο έγιναν επιθέσεις και εμπρησμοί σε κυβερνητικά κτίρια, γραφεία κυβερνητικών κι εθνικιστικών κομμάτων, αυτοκίνητα πολιτικών, περιπολικά, δικαστικά μέγαρα, δημαρχεία κ.ά. Η προσπάθεια αστυνομικής καταστολής των «ταραχών» δεν ήταν κάτι απλό, γι' αυτό και το κράτος απάντησε με φόβο: εισβολές σε σπίτια, συλλήψεις, πλαστικές σφαίρες κ.ά. Ταυτόχρονα επιστρατεύτηκαν τα mediaγια να εξαπολύσουν ιδεολογικό πόλεμο προς τους εξεγερμένους. Τα media, άλλοτε παρουσίαζαν τους διαδηλωτές ως «χούλιγκαν» άλλοτε ως «εγκληματίες» άλλοτε ως «εγχώριους προδότες» και άλλοτε επιχειρούσαν να βρουν «σκοτεινές δυνάμεις» πίσω από τους εξεγερμένους (παρουσίαζαν την εξέγερση στις διάφορες πόλεις ως συνωμοσία «αντίπαλων» εθνοτικά πληθυσμών[2] ή ως υποκινούμενη από ξένα κέντρα[3]). Όμως τα ψέματα των media ήταν τόσο αποκάλυπτα που δεν έπειθαν κανέναν.

Λίγες μέρες αργότερα, η μαχητικότητα των δρόμων έδωσε τη σειρά της στις συνελεύσεις, τα ονομαζόμενα «πλένουμ» (plenum) που σημαίνουν «ολομέλεια-ες» (των πόλεων). Πρόκειται για τακτικές «λαϊκές συνελεύσεις» στις οποίες συμμετείχαν ελεύθερα όποιοι ήθελαν (αρκεί να μην είναι μέλη κομμάτων), αποφάσιζαν με ψηφοφορία και όταν ήταν απαραίτητο εξέλεγαν εκπροσώπους. Μέσα σε λίγες μέρες το «μικρόβιο» των «πλένουμ» -που ξεκίνησε κι αυτό από την Τούζλα-«μόλυνε» κι άλλες πόλεις όπως το Σαράγεβο, το Μπρίτσκο, το Μόσταρ, το Μπίχατς, τη Ζένιτσα κ.ά. Τα «πλένουμ» ήταν μια συνειδητή επιλογή μέσα στους κύκλους των εξεγερμένων και των διαδηλωτών για να δημιουργηθεί ένα συλλογικό πεδίο συγκρότησης αντιπροτάσεων. Δεν ήταν απλά τόποι συνάντησης αλλά τόποι σύνθεσης και παραγωγής αντιπροτάσεων. Με την πάροδο των ημερών ίσως και να εξελίχθηκαν σε έναν τόπο μιας «άλλης», μιας «διαφορετικής δημοκρατίας», να έχασαν την αρχική τους δυναμική, αποτέλεσαν ωστόσο ένα πρωτόγνωρο πείραμα αντί-πολιτικής σε μια κοινωνία που για πολλές δεκαετίες είχε συνηθίσει να ζει εθνικά διαχωρισμένη σε ένα «πολυεθνικό» μόρφωμα με ένα δαιδαλώδες και γραφειοκρατικό σύστημα διακυβέρνησης και διεθνούς εποπτείας[4].

Τα περισσότερα «πλένουμ» διεξήγαγαν παράλληλα και έναν «αιτηματικό αγώνα» που έθετε κυρίως το ζήτημα της παραίτησης των τοπικών κυβερνήσεων ενώ κάποια έθεσαν και το ζήτημα της παραίτησης της κεντρικής κυβέρνησης. Τα αιτήματα των «πλένουμ» δεν έκαναν κριτική σε κάποια κόμματα αλλά σε όλα, συνολικά στο πολιτικό σύστημα και στη «διαφθορά». Σε πολλές περιπτώσεις διεκδίκησαν την αντικατάσταση των τοπικών κυβερνητικών προσώπων με «ακομμάτιστα» ή «άφθαρτα» πρόσωπα και τον έλεγχο των νέων κυβερνήσεων[5]. Αυτό βέβαια οφειλόταν στην έλλειψη εμπιστοσύνης της κοινωνίας απέναντι σε όλες τις κυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών που συνέβαλαν στην σταδιακή φτωχοποίηση της περιοχής και στα πειράματα του καπιταλισμού και του νεοφιλελευθερισμού. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα, προγράμματα λιτότητας και μεταρρυθμίσεων επέβαλε και το ΔΝΤ, όχι μόνο στη Βοσνία αλλά και σε γειτονικές περιοχές όπως Κροατία, Σερβία, Σλοβενία κ.α. Για αυτό και κάποια από τα αιτήματα των «πλένουμ» ζητούσαν από τις κυβερνήσεις προνοιακές πολιτικές[6]και αλλαγές στην εθνική οικονομία στον αντίποδα των μεταρρυθμίσεων του καπιταλισμού[7]. Ξεχωριστή θέση είχε βέβαια και το αίτημα του «πλένουμ» της Τούζλα να επιστραφούν τα εργοστάσια που

---

2 *Είναι χαρακτηριστική η απάντηση των διαδηλωτών σε αυτές τις συκοφαντίες των media: διοργάνωσαν πορεία με πανό που έγραφε σε τρεις γλώσσες «Πεινάμε!».*

3 *Στο πλαίσιο αυτής της παραπληροφόρησης, τα media δε δίστασαν να πουν ότι μέχρι και μουσουλμάνοι από την Τουρκία εξοπλίζονται για να επιτεθούν στην σερβική οντότητα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης!*

4 *Μετά τον «πόλεμο της Βοσνίας» (1992-1995), μια «εμφύλια» σύγκρουση μεταξύ τριών εθνοτήτων της περιοχής (Βόσνιοι, Κροάτες, Σέρβοι), η συμφωνία του Dayton που υπογράφηκε από επικεφαλείς των τριών εμπλεκόμενων εθνοτήτων και εκπροσώπων των «μεγάλων δυνάμεων» (ΗΠΑ, ΕΕ, Ρωσία), χώρισε την περιοχή της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης σε δύο κομμάτια: τον κροατο-μουσουλμανικό τομέα (βοσνιακή ομοσπονδία) και τον τομέα της σερβικής δημοκρατίας. Η βοσνιακή ομοσπονδία χωρίζεται σε δέκα περιοχές (καντόνια) τα οποία χωρίζονται σε επί μέρους δήμους και ισόποσες τοπικές κυβερνήσεις ενώ η σερβική δημοκρατία σε μία περιοχή και μία κυβέρνηση. Πάνω από όλες αυτές τις τοπικές κυβερνήσεις βρίσκεται η ομοσπονδιακή κυβέρνηση με τρεις συμπροέδρους (έναν Σέρβο, έναν Κροάτη κι έναν Βόσνιο). Ακόμη πιο πάνω ιεραρχικά βρίσκεται ο ύπατος αρμοστής των «μεγάλων δυνάμεων» που έχει υπερεξουσίες και δύναται να ακυρώνει νόμους και να απολύει το πολιτικό προσωπικό.*

5 *Στην περίπτωση του «πλένουμ» της Τούζλα, απαίτησε από τη νέα προσωρινή κυβέρνηση τεχνοκρατών να υποβάλλει δημόσια εβδομαδιαία σχέδια και αναφορές των εργασιών της ενώ το «πλένουμ» στο Σαράγεβο απαίτησε να μην ανακοινωθεί η σύνθεση της νέας κυβέρνησης του καντονιού έως ότου το «πλένουμ» θέσει τις γνώμες και τα αιτήματά του*

6 *Αναγνώριση συνταξιοδοτικών κι ασφαλιστικών δικαιωμάτων των εργατών, πρόσληψη κοινωνικών λειτουργών στα σχολεία, επιδόματα σε άνεργες μητέρες, δωρεάν υπηρεσίες υγείας*

7 *Ακύρωση των προωθούμενων ιδιωτικοποιήσεων, αναθεώρηση των ολοκληρωμένων ιδιωτικοποιήσεων, αύξηση της*

πτώχευσαν στους εργάτες και να τεθούν υπό δημόσιο έλεγχο, εκκινώντας με νέο καθεστώς την παραγωγή. Όπως επίσης και ένα ακόμη αίτημα που έγινε αποδεκτό: να σταματήσουν οι πληρωμές του «λευκού ψωμιού», δηλαδή των ειδικών προνομίων-«συντάξεων» των πρωθυπουργών και υπουργών μετά τη λήξη της θητείας τους.

Αποτέλεσμα όλης αυτής της πρωτόγνωρης κοινωνικής αναταραχής ήταν η παραίτηση κάποιων τοπικών κυβερνήσεων των καντονιών. Ενδεικτική είναι η παραίτηση της τοπικής κυβέρνησης στην Τούζλα και η αντικατάστασή της με μια προσωρινή κυβέρνηση τεχνοκρατών, μια κίνηση που περισσότερο ήθελε να εκτονώσει την κοινωνική οργή και να δώσει χρόνο στην εξουσία για να αποφασίσει τον τρόπο που τελικά θα διαχειριστεί το συνολικότερο ξέσπασμα. Σε αυτή την κατεύθυνση κινούνταν και οι απειλές του Βαλεντίν Ίντζκο, αυστριακού ύπατου αρμοστή της «διεθνούς κοινότητας» στην περιοχή, να στείλει τμήματα του ευρωστρατού και της ευρωαστυνομίας στην περιοχή, που παρέμειναν μονάχα απειλές. Εξάλλου ας μην ξεχνάμε ότι η Βοσνία παραμένει μια υποψήφια προς ένταξη χώρα στην Ε.Ε. (το νέο πείραμα του νεοφιλελευθερισμού στην περιοχή) και η ίδια η Ε.Ε. δε θα ήθελε επ' ουδενί να γιγαντώσει με λάθος χειρισμούς τα αντί-ΕΕ αισθήματα της τοπικής κοινωνίας με μια αιματηρή π.χ. επέμβαση.

Στα γεγονότα της Βοσνίας, τόσο στις αρχικές συγκρούσεις όσο και στα «πλένουμ», συμμετείχαν κυρίως νέοι, άνεργοι, εργαζόμενοι, φοιτητές και φτωχοί κάτοικοι των αποβιομηχανοποιημένων πόλεων[8] όπως η Τούζλα, άνθρωποι δηλαδή με σαφή προσδιορισμένα ταξικά χαρακτηριστικά. Αρχικά στην εξέγερση συμμετείχαν οι απλήρωτοι και άνεργοι εργάτες των εργοστασίων που είτε υπολειτουργούσαν (δίχως οι εργοδότες να καταβάλουν τους μισθούς) είτε είχαν σταματήσει την παραγωγή δηλώνοντας πτώχευση. Στην πλειονότητά τους αυτοί ήταν βόσνιοι-μουσουλμάνοι εργάτες καθώς στις μεγάλες αστικές πόλεις όπου στεγάζονταν αυτά τα εργοστάσια, η σύνθεση του πληθυσμού ήταν τέτοια. Στη συνέχεια την εξέγερση αγκάλιασαν και άλλες κοινωνικές ομάδες[9] (οι περισσότεροι φτωχοί ή νεόπτωχοι) όπως και άλλες εθνοτικές ομάδες (Σέρβοι και Κροάτες) με την αλληλεγγύη μεταξύ των διαφόρων εθνοτήτων που βρίσκονταν στους δρόμους να είναι ένα νέο και πρωτοφανές δεδομένο στην ευρύτερη περιοχή τόσο της Βοσνίας όσο και σε χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Στο «μικτό» Μόσταρ, Κροάτες και Βόσνιοι διαδηλωτές ενώνονταν σχεδόν καθημερινά περνώντας ένα άτυπο φυσικό (πληθυσμιακό) σύνορο (τις γέφυρες του ποταμού Νερέτβα) και έφτασαν στο σημείο να κάψουν τα γραφεία των εθνικών τους κομμάτων, σερβοβόσνιοι από την Ντρβαρ έστελναν την αλληλεγγύη τους σε κροάτες διαδηλωτές του Λίβνο κ.ο.κ. Από την άλλη πλευρά, στον τομέα της Σερβικής Δημοκρατίας έγιναν διαδηλώσεις αλληλεγγύης στην εξέγερση και υιοθετήθηκαν τα αιτήματα των «πλένουμ» των περιοχών του κροατομουσουλμανικού τομέα. Η μεταδοτικότητα μάλιστα της εξέγερσης ήταν τέτοια που δεν αρκέστηκε στα σύνορα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης αλλά πέρασε και σε πόλεις γειτονικών κρατών όπως η Κροατία (διαδηλώσεις στο Ζάγκρεμπ με συνθήματα «Μία εργατική τάξη, ενιαία πάλη» και «Κανένας πόλεμος ανάμεσα στους λαούς, καμιά ειρήνη ανάμεσα στις τάξεις»), η Σερβία (ανακοινώσεις συνδικάτων του Βελιγραδίου, αντί-ΕΕ συνθηματολογία σε πορείες και μπλοκάρισμα δρόμων και εθνικών οδών σε αλληλεγγύη προς τους εργαζόμενους της Τούζλα από πρωτοβουλία σέρβων απλήρωτων εργαζόμενων σε αντίστοιχα εργοστάσια) και η FYROM (διαδηλώσεις κυρίως στα Σκόπια).

Η δυναμική που ανέπτυξαν τα «πλένουμ» και η δυνατότητά τους να ενεργοποιούν τους τοπικούς πληθυσμούς δίχως διακρίσεις φαίνεται ότι απασχόλησε τους διεθνείς και τοπικούς ηγεμόνες. Ίσως για αυτόν το λόγο επιχειρήθηκε να χειραγωγηθεί το κίνημα των «πλένουμ» μερικούς μήνες μετά την αρχική τους άνθιση. Δεν είναι τυχαία εξάλλου η οργανωμένη εμφάνιση εντός των πλένουν των διαφόρων ΜΚΟ, δύο περίπου μήνες μετά το πρώτο ξέσπασμα. Οι ΜΚΟ και οι άνθρωποι που τις εκπροσωπούσαν επιχείρησαν να κατευθύνουν τον τρόπο λειτουργίας και τις στοχεύσεις των «πλένουμ» σε ανώδυνες κατευθύνσεις για την συστημική σταθερότητα της περιοχής. Ο διαχωρισμός των διαδηλωτών και συλληφθέντων της εξέγερσης σε «καλούς και κακούς», «ειρηνικούς και βίαιους», η πρόσκληση για συμμετοχή στα «πλένουμ» σε εκπροσώπους κομμάτων (μέχρι και εκπροσώπους της «διεθνούς κοινότητας»), η υιοθέτηση «ρεαλιστικών προτάσεων» και διαπραγματευτικών πρακτικών με τις τοπικές κυβερνήσεις, οδήγησε στον μαρασμό των διαδικασιών και στην αποχώρηση εκείνης της κοινωνικής δυναμικής που σιχαινόταν τα κόμματα και τους εκπροσώπους τους.

απασχόλησης, διώξεις σε όσους έκαναν «οικονομικά εγκλήματα» κ.ά.

8 *Η ανεργία στην περιοχή της Βοσνίας με βάση τα επίσημα στοιχεία ανέρχεται στο 27,5% (στα ανεπίσημα εκτιμάται στο 40%) ενώ για τους νέους αγγίζει το 60%. Εκτός αυτού εκτιμάται ότι 20% του εργατικού δυναμικού απασχολείται στη μαύρη οικονομία ενώ ο μισθός ανέρχεται στα 420 ευρώ και το 1/5 του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας.*

9 *Στο Σαράγεβο εργαζόμενοι στις δημόσιες συγκοινωνίες και μεταφορές οργάνωσαν χαρακτηριστικές διαδηλώσεις αλληλεγγύης ενώ σε διάφορες πόλεις στα «πλένουμ» συμμετείχαν και ελεύθεροι επαγγελματίες, πανεπιστημιακοί μέχρι και βετεράνοι πολέμου!*

Χρήσιμα συμπεράσματα από την εξέγερση

Η εξέγερση του περασμένου Φεβρουαρίου στην Βοσνία, στην ουσία τάραξε μια κανονικότητα ηγεμόνευσης των πληθυσμών της περιοχής. Σηματοδοτούσε μια ευρύτερη συλλογική-κοινωνική αφύπνιση απέναντι στις κυριαρχικές διευθετήσεις στην περιοχή και απέναντι στο μοντέλο πολυεθνικού κράτους που δημιουργήθηκε το 1995. Σε μια κοινωνία μάλιστα που παρέμενε χρόνια παθητικοποιημένη και αδρανοποιημένη, μετρώντας τις πληγές τνις από πολέμους κι εμφύλιες συρράξεις, σε μια κοινωνία που οι πόλεμοι αυτοί είχαν εδραιώσει τον φόβο στους πληθυσμούς μήπως μια νέα αφορμή οδηγήσει και πάλι σε μια νέα καταστροφή των όσων κατάφεραν να «χτίσουν», σε μια κοινωνία που οι μεταπολεμικές συναινέσεις φάνταζαν ως μια «όαση» μπρος στις βόμβες και τους όλμους, σε μια κοινωνία που οι κοινωνικές και ταξικές αντιθέσεις είχαν ενσωματωθεί στον πολύπλοκο και πολυπληθή διοικητικό και κυβερνητικό μηχανισμό (με τις πελατειακές του λειτουργίες), το ξέσπασμα των «πλένουμ» και της εξέγερσης έδειξε και έναν άλλο τρόπο οργάνωσης των από κάτω. Αυτόν της συλλογικής δράσης, της αυτενέργειας, της συμμετοχής, της «μη ανάθεσης», του «από κοινού».

Το «αντιπαράδειγμα» της Βοσνίας ήταν όμως και κάτι που ανέδειξε τη δυνατότητα των κοινωνιών να οργανώνονται πέρα από τις εθνικές τους συγκροτήσεις-ταυτότητες και να αντιστέκονται πέρα από εθνοτικές αντιπαραθέσεις. Εξάλλου το πείραμα της «διεθνούς κοινότητας» και των ντόπιων ηγεμόνων στην περιοχή όλο και περισσότερο αναδεικνύεται ως κάτι αποτυχημένο, αφού ουσιαστικά το μοντέλο των εθνικά διαχωρισμένων και «καθαρών» περιοχών δεν έχει κατορθώσει να δημιουργήσει και μια αντίστοιχη νέα κοινότητα του έθνους, δεν έχει κατορθώσει να κατασκευάσει μια νέα εθνική συνείδηση. Στον αντίποδα, σε μια περιοχή που κουβαλάει εδώ και δεκαετίες τη «μαύρη εμπειρία» των καταστροφών και των πολέμων, σε μια περιοχή όπου μια τροφοδοτούμενη και διαρκής απειλή των εθνικών ταυτοτήτων και μια εθνικιστική ρητορική κατάφερνε να αποπροσανατολίζει την προσοχή των πληθυσμών από τα κοινωνικά και οικονομικά της προβλήματα ως αποτέλεσμα των φιλελεύθερων πολιτικών, ήταν αναμενόμενο ότι κάποια στιγμή οι κοινωνίες θα συγκροτούσαν από μόνες τους εκείνες τις κοινότητες των «από κάτω» που θα έθεταν με άλλους όρους το ζήτημα της συνύπαρξης στα «κοινά εδάφη» της περιοχής: με ισότητα, ελευθερία και φυσικά χωρίς (εθνοτικές) διακρίσεις. Εκείνες τις κοινότητες που θα στήνονταν με κοινωνικούς και ταξικούς όρους, όχι με εθνικούς. Εκείνες τις κοινότητες αγώνα ενάντια στους εθνικισμούς και την καπιταλιστική λεηλασία.

Στα Βαλκάνια φωνάζουμε όλοι/ες και σε όλες τις γλώσσες: πεινάμε! Στα Βαλκάνια (πρέπει να) είμαστε όλοι/ες μόνο οργισμένοι/ες και εξεγερμένοι/ες...

